

ORIGINAL ARTICLE

Socio- Semiotic Survey of the Holy Defense Discourse in the Entrance Landscape of Dezful City

Mohammad Hosein Saraei¹ , Reza Ahmadi²

1. Professor, Department of Geography, Yazd University, Yazd, Iran.

2. Ph.D. student in Geography and Urban Planning, Yazd University, Yazd, Iran.

Correspondence

Mohammad Hosein Saraei

Email: msaraei@yazd.ac.ir

Received: 29/Jun/2023

Accepted: 03/Jul/2024

How to cite

Saraei, M.S.; Ahmadi, R. (2024). Socio-Semiotic Survey of the Holy Defense Discourse in the Entrance Landscape of Dezful City, Physical Social Planning, 9 (2), 34, 53-78.

(DOI: [10.30473/psp.2024.68409.2686](https://doi.org/10.30473/psp.2024.68409.2686))

ABSTRACT

In the present study, we have investigated the socio-semiotic discourse of the Holy defense in the entrance landscape of Dezful city and the role of local governance in creating a designed and purposeful entrance landscape. The purpose of the research is to investigate and analyze how to use the landscape of the entrance to present discourses, narratives and imagery of national and local governance. The research uses a combination of descriptive-analytical and field methods, and its foundation is based on qualitative research method. We examine all the squares, toponyms, entrance and memorial billboards located at the entrances, and categorize them in terms of different discourse and imagery patterns. The findings show that the discourse of sacred defense, religious and historical are 3 major discourses and cross-border resistance is an emerging discourse in the landscape of Dezful entrances. The discourse of holy defense has decisively dominated the landscape of Dezful's entrance and in a contextual way, it is engaged in a kind of illustration of the role and position of Dezful in one of the most important events of Iran's contemporary history, namely the 8-year war. In this imagery, all the signs related to the legacy of the sacred defense are presented in the context of a mythological narrative of Dezful's role during the war. Indeed, many heritage initiatives are designed by local authorities to match national discourses and strategies. As a result, the existing entrance landscape is a represented landscape in which the dominant groups use their desired discourses, myths and ideologies in writing and illustrating the entrances of the city and encode them in the framework of the ruling values of their mental world. The political authority and cultural hegemony of some groups is the result of this process.

KEYWORDS

Socio-Semiotics, Holy Defense Discourse, Urban Representation, Entrance Landscape, Commemorative Signs.

«مقاله پژوهشی»

تحلیل جامعه-نشانه‌شناختی از گفتمان دفاع مقدس در چشم‌انداز ورودی شهر دزفول*

محمدحسین سرائی^۱، رضا احمدی^۲

۱. استاد گروه جغرافیا، دانشگاه یزد، یزد، ایران.

۲. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه یزد، یزد، ایران.

نویسنده مسئول: محمدحسین سرائی
msaraei@yazd.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۴/۰۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۴/۱۳

استناد به این مقاله:

سرائی، محمدحسین؛ احمدی، رضا (۱۴۰۳). تحلیل جامعه-نشانه‌شناختی از گفتمان دفاع مقدس در چشم‌انداز ورودی شهر دزفول، فصلنامه علمی برنامه‌ریزی توسعه کالبدی، ۹ (۲)، ۵۳-۷۸.

(DOI: 10.30473/psp.2024.68409.2686)

چکیده

ما در این تحقیق به دنبال بررسی جامعه-نشانه‌شناختی از گفتمان دفاع مقدس در چشم‌انداز ورودی دزفول و نقش حاکمیت محلی در ایجاد یک چشم‌انداز ورودی طراحی‌شده و هدفمند هستیم. هدف این پژوهش، به بررسی و تحلیل چگونگی بهره‌گیری از چشم‌انداز ورودی برای ارائه گفتمان‌ها، روایت‌ها و تصویرسازی‌های موردنظر حاکمیت ملی و محلی است. روش تحقیق مقاله حاضر، توصیفی-تحلیلی، میدانی و بنیان آن مبتنی بر روش تحقیق کیفی است. تمامی میداین، توپونیمی‌ها، بیلبردهای ورودی و یادبودی واقع در ورودی‌های را موردبررسی قرار گرفته و آن‌ها را از نظر الگوهای مختلف گفتمانی و تصویرشناختی دسته‌بندی شده است. بر این اساس، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که گفتمان دفاع مقدس، مذهبی و تاریخی ۳ گفتمان عمده و مقاومت فرامرزی، گفتمان نوظهور در چشم‌انداز ورودی‌های دزفول هستند. گفتمان دفاع مقدس، به شکلی قاطعانه چشم‌انداز ورودی دزفول را تحت سلطه خود قرار داده است و به شکلی زمینه‌مند، مشغول به نوعی تصویرسازی از نقش و جایگاه دزفول در یکی از مهم‌ترین وقایع تاریخ معاصر ایران یعنی جنگ ۸ ساله است. در این تصویرسازی، همه نشانه‌های مرتبط با میراث دفاع مقدس در چارچوب یک روایت اسطوره‌شناختی از نقش دزفول در زمان جنگ ارائه می‌گردد. درواقع، بسیاری از ابتکارات میراثی توسط مقامات محلی برای مطابقت با گفتمان‌ها و استراتژی‌های ملی طراحی شده‌اند. درنتیجه چشم‌انداز ورودی موجود، چشم‌انداز بازنمایی شده است که در آن گروه‌های غالب در نوشتن و تصویرسازی ورودی‌های شهر، از گفتمان‌ها، اسطوره‌ها و ایدئولوژی‌های موردنظر خود استفاده می‌کنند و آن‌ها را در چارچوب ارزش‌های حاکم برجهان ذهنی خود کدگذاری می‌کنند. اقتدار سیاسی و هژمونی فرهنگی برخی گروه‌ها نتیجه این فرایند است.

واژه‌های کلیدی

جامعه-نشانه‌شناسی، گفتمان دفاع مقدس، بازنمایی شهری، چشم‌انداز ورودی، نشانه‌های یادبودی.

* این مقاله مستخرج از پایان‌نامه دکتری رضا احمدی با عنوان «تحلیل جامعه-نشانه‌شناختی قدرت در چشم‌انداز شهری» به راهنمایی دکتر محمدحسین سرائی می‌باشد.

حق انتشار این مستند، متعلق به نویسندگان آن است. © ۱۴۰۳. ناشر این مقاله، دانشگاه پیام نور است.

این مقاله تحت گواهی زیر منتشر شده و هر نوع استفاده غیرتجاری از آن مشروط بر استناد صحیح به مقاله و با رعایت شرایط مندرج در آدرس زیر مجاز است.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>)

مقدمه

ورودی‌های هر شهر را می‌توان به‌عنوان اصلی‌ترین شریان‌های نشانه‌شناختی چشم‌انداز شهری در نظر گرفت؛ آن‌ها با بهره‌گیری از نمادها و نشانه‌های مختلف، یک چشم‌انداز خاص شهری را ایجاد می‌کنند که در خدمت خلق تصورها و بازنمایی‌های موردنظر حاکمیت ملی-محلی هستند. مضمون اصلی چشم‌انداز ورودی دزفول، با ارزش‌ها، مفاهیم و گفتمان‌های مختلف حاکمیتی گره‌خورده است. بر این اساس رویکرد کلی در زمینه تصویرسازی شهری در دزفول، تطبیق هویت و مفاهیم محلی با ارزش‌ها و مفاهیم حاکمیتی و ملی است. درواقع چشم‌انداز نشانه‌شناختی ورودی‌های شهر دزفول سعی در بازنمایی ارزش‌ها و شخصیت‌های محلی و بومی در چارچوب گفتمان‌ها و ارزش‌های کلی حاکمیتی دارد. بر همین اساس حاکمیت محلی برای ایجاد یک جامعه تصویری و یک تصویرسازی در چارچوب نظام گفتمانی ملی، شروع به یادبودسازی در قالب نشانه‌های مختلف مرتبط با گفتمان‌های حاکمیتی کرده است. درنتیجه چشم‌انداز ورودی دزفول، به شکلی زمینه‌مند، مشغول به‌نوعی تصویرسازی از نقش و جایگاه دزفول در مهم‌ترین وقایع حاکمیتی تاریخ معاصر ایران است. می‌توان گفت هدف از خلق یک چشم‌انداز نشانه‌شناختی خاص، ایجاد یک تصویر یا بازنمایی از شهر برای مخاطب داخلی یا خارجی از سوی حاکمیت محلی است. اینجا جایی است که نشانه‌شناسی شهری با بازاریابی و بازنمایی شهری مرتبط می‌شود و حاکمیت محلی از طریق این شکل از بازنمایی، تصاویر شهری موردنظر خود را به مخاطب عرضه می‌کند. در همین رابطه یک الگوی مشخص نشانه-شناختی در ورودی‌های شهری دزفول، قابل‌رؤیت است که مبتنی بر تصویرسازی ارزش‌ها و مفاهیم گفتمان‌های حاکمیتی در چارچوب یک فرهنگ بصری زمینه‌مند است. در این میان، گفتمان دفاع مقدس، مهم‌ترین گفتمان حاضر در چشم‌انداز شهری دزفول است. هدف در این پژوهش استخراج الگوهای تصویرشناختی مرتبط با این گفتمان در چشم‌انداز ورودی شهر دزفول است. در همین راستا چشم‌انداز ورودی شهر را به‌منزله متن در نظر می‌گیریم که می‌تواند نوشته و خوانده شود. بدیهی است که این چشم‌انداز از نمادها و نشانه‌های یادبودی گوناگونی تشکیل‌شده است. با بررسی ورودی‌های شهر مشخص شد که ۴ نوع نشانه یادبودی عمده مشغول بازنمایی گفتمان دفاع مقدس هستند که عبارت‌اند از: بیلبردهای ورودی شهر، بیلبردهای یادبودی، میداین ورودی و بناهای یادبود میانه آن‌ها و توپونیمی‌های ورودی شهر. این چهار مورد باوجود تفاوت‌های کارکردی، می‌توانند به شکل یک سیستم بازنمایانه تحلیل و بررسی شوند؛ بنابراین در این پژوهش به‌منظور تحلیل جامعه-نشانه‌شناختی از گفتمان دفاع مقدس در ورودی‌های شهر دزفول، تمامی نشانه‌های یادبودی فوق را از نظر رویکردهای تصویرسازانه حاکم بر آن‌ها بررسی

شده است. رویکرد حاضر نشان می‌دهد که چگونه گفتمان‌های سیاسی-ایدئولوژیک، به‌طور فزاینده‌ای به‌عنوان منابع اصلی دلالت در فضای شهری بسیج می‌شوند. در این زمینه، شهرهایی همانند دزفول، در رقابت نمادین با شهرهای همسایه دست به‌نوعی بازاریابی سیاسی-فرهنگی می‌زنند تا نقش خود را در گفتمان حاکم و حوادث کلیدی مرتبط به آن، به شکلی مهم‌تر و کلیدی‌تر نشان دهند. بر این اساس در این مقاله به دنبال پاسخگویی به سؤالات پیش رو هستیم: نشانه-های یادبودی واقع در ورودی‌های دزفول، ارائه‌کننده کدام گفتمان‌ها هستند؟ چه رویکردهای نشانه‌شناختی برای بازنمایی این گفتمان‌ها در چشم‌انداز ورودی شهر استفاده می‌شود؟ گفتمان‌های بررسی‌شده در ترکیب با هویت بومی، تاریخ و زمینه محلی دچار چه تغییراتی می‌شود؟ بافت محلی باعث خلق چه شکلی از گفتمان‌ها و تصاویر محلی در چشم‌انداز شهری دزفول شده است؟ و درنهایت شهروندان، فرهنگ و تاریخ محلی چه جایگاهی در این ساختار نشانه‌شناختی دارند؟

در شناخت مبانی نظری رویکردهای به این شرح قابل توجه است. از **نشانه‌شناسی به جامعه-نشانه‌شناسی**: گاتدینر و لاگوپولوس با تلفیق جامعه‌شناسی و نشانه‌شناسی و با محوریت تفسیر ایدئولوژیک از فضای شهری، رویکرد جامعه-نشانه‌شناسی شهری^۱ را پی‌ریزی کردند. آن‌ها در کتاب خود با عنوان «شهر و نشانه: مقدمه‌ای بر نشانه‌شناسی شهری» عنوان می‌کنند که «ما تحقیق نشانه‌شناختی را به نحوی شبیه به بارت می‌پنداریم، یعنی به‌عنوان یک پرده‌گشایی از ظواهر و شیوه‌های عینی گفتمان اجتماعی پایدار (گاتدینر و لاگوپولوس، ۱۹۸۶: ۴). آن‌ها در کارهای خود از تحقیقات نشانه‌شناسی شهری سنتی به خاطر فردگرایی، ایدئالیسم [و تمرکز بر دلالت مستقیم] انتقاد کرده‌اند. رویکرد جامعه-نشانه‌شناسی آن‌ها به دنبال اجتناب از این گرایش‌ها به‌وسیله ارتباط فرایندهای نشانه‌شناختی با زمینه اجتماعی به‌وسیله تمرکز بر دلالت‌های ضمنی به‌جای دلالت‌های مستقیم است (دانکن، ۱۹۸۷: ۴۷۸). از نظر گاتدینر آنچه در نشانه‌شناسی شهری سنتی مغفول ماند، توجه به شیوه‌های مصنوعات شهری، گفتمان‌های محیط شهری و ایدئولوژی‌های محلی است (گاتدینر، ۱۹۸۶: ۲۰۳). گاتدینر از سازمان نشانه‌ها برای تحقیق خود استفاده می‌کند تا بدانند چگونه ایدئولوژی با اشکال مادی ترکیب می‌شود یا چگونه اشکال مادی از طریق معانی ایدئولوژیکی کدگذاری می‌شوند (ایسماعیل، ژاها رین، ۲۰۱۷: ۸۷). وی به بررسی نقش گروه‌های قدرت و رقابت‌های سیاسی-اقتصادی در شکل‌دهی به تصور شهر می‌پردازد (گاتدینر، ۱۹۸۶: ۲۱۶)؛ بنابراین آنچه از دیدگاه

جامعه-نشانه‌شناختی مهم است، پیوند دادن تصویر با گروه یا منفعت اجتماعی مربوط به آن است (گاتدینر، ۱۹۸۶: ۲۱۱).

شهر-متن و چشم‌انداز شهری: توپونیمی واژه‌ای یونانی به معنی بررسی نام مکان‌ها یا نام‌شناسی مکانی است. این واژه از دو بخش تشکیل شده است. Topos به معنی مکان و Onomia به معنای نام. پالون و آدریاهو به‌عنوان دو مرجع بسیار مهم در زمینه مطالعات توپونیمیک انتقادی و سیاست‌های یادبودی، از اصطلاح «شهر-متن» برای اشاره به مجموعه‌ای از نام خیابان‌ها و مکان‌ها استفاده کردند که در چشم‌انداز شهری ادغام شده و در بازنمایی‌های کارتوگرافیک از شهر به تصویر کشیده شده‌اند. آدریاهو شهر-متن را به‌عنوان فهرستی از شخصیت‌ها و رویدادهای تاریخی تعریف می‌کند. با این حال، امیلیا پالون در گزارش خود در مورد سیاست چشم‌انداز در بوداپست، از مفهوم «شهر-متن» برای ارجاع هم به توپونیمی‌ها و هم به مجسمه‌های شهری استفاده کرد. از نظر وی، مفهوم «شهر-متن»... بر ویژگی‌های نشانه‌شناختی آشکار و خاص شهر تأکید دارد. به این ترتیب شهر-متن، ساختاری نشانه‌شناختی با کارکردهای پیچیده اجتماعی و ارتباطی است (شاکاجا و استانیک، ۲۰۱۱: ۴۹۶). به عقیده آدریاهو، یک شهر-متن نه تنها نسخه‌ای از تاریخ، بلکه اولویت‌های یادبودی و گفتمان‌های هژمونیک دوره‌های پیشین را نشان می‌دهد (آدریاهو، ۲۰۰۹: ۶۴). از نظر رز-ردود و کیم، شهر-متن یک چندنگاره^۲ (پالیمپست) است که از عناصر متنی-تصویری مربوط به دوره‌های زمانی مختلف تشکیل شده است که در کنار هم در چشم‌انداز خیابان شهری قرار گرفته‌اند (رز-ردود و کیم، ۲۰۲۰: ۵۵). بنابراین همان‌طور که فرگوسن یادآوری می‌کند، شهر-متن به‌صورت پیوسته نوشته می‌شود (فرگوسن، ۱۹۸۸: ۳۹۲).

توپونیمی و ایجاد چشم‌اندازهای هژمونیک شهری: نام خیابان‌ها و توپونیمی‌های شهری دارای بار ایدئولوژیک بوده و در ساخت نمادین هویت ملی نقش اساسی دارند. آن‌ها هم به گفتمان هویت سیاسی و هم به تجربه آن در سطح زندگی روزمره تعلق دارند (آدریاهو و کوک، ۲۰۰۳: ۱۹۵) و هویت سیاسی مشخصی را منعکس کرده و نشان می‌دهند (آدریاهو، ۱۹۸۶: ۵۸۱). استفاده از توپونیمی‌ها برای اهداف یادبودی، در تبدیل محیط شهری به یک محیط سیاسی مجازی نقش بسزایی دارد. محیط، یک شرکت‌کننده فعال در یک تعامل اجتماعی است و توانایی کنترل معانی چنین محیط‌هایی یک بیان مهم از قدرت است (انتریکین، ۱۹۹۱: ۵۲). از آنجایی که همه رژیم‌های سیاسی با استفاده از تاریخ، اقتدار خود را مشروع و تحکیم

می‌کنند، توپونیمی‌های یادبودی تأثیر زیادی در تقدیس و تشریح یک روایت تاریخی رسمی یا مجاز دارند. توپونیمی‌ها «نماینده نظریه خاصی از جهان بوده و بانظم سیاسی-اجتماعی هژمونیک مرتبط هستند» (آدریاهو، ۱۹۹۷: ۴۸۰). درواقع توپونیمی‌ها اغلب برای بیان برنامه‌های حاکمیت استفاده می‌شوند و در نتیجه ایدئولوژی را ملموس‌تر کرده (لایت و دیگران، ۲۰۰۲: ۱۳۶) و اغلب به‌عنوان ابزاری برای مشروعیت بخشیدن به اقتدار سیاسی و سلسله‌مراتب اجتماعی طبقه حاکم استفاده می‌شود (رز-ردود و کیم، ۲۰۲۰: ۵۹). از نظر آدریاهو «نام‌گذاری، یک استراتژی طبقه‌بندی و مظهر قدرت است. هنجار مدرن این است که نام‌گذاری خیابان‌ها از اختیارات مقامات است، بنابراین این امر، رویه ظاهراً اداری را به بیان قدرت تبدیل می‌کند (آدریاهو، ۱۹۹۶: ۳۱۳)؛ بنابراین عمل نام‌گذاری خیابان‌ها و مکان‌ها یک تکنیک سیاسی نظم اجتماعی-فضایی و راهبردی برای شکل دادن به فضاهای حافظه جمعی در شهر است و از طریق آن صاحبان قدرت می‌توانند «نسخه رسمی گذشته را در سپهر نشانه‌ای وارد کنند» (آدریاهو، ۱۹۹۰: ۳۳).

چشم‌انداز به‌عنوان ایدئولوژی بازنمایی شده: جیم دانکن در فرهنگ لغت جغرافیای انسانی عنوان می‌کند که معانی مشترک مبتنی بر بازنمایی از جهان هستند (دانکن، ۲۰۰۰: ۷۰۳). بازنمایی‌ها نه تنها واقعیت را منعکس می‌کنند، بلکه به شکل‌گیری واقعیت کمک می‌کنند (لانگهورست و همکاران، ۲۰۰۸: ۱۱۳). برای جغرافیدانان فرهنگی جدید، چشم‌انداز شهری به‌عنوان نوعی از بازنمایی درک شده است؛ این سنت، چشم‌انداز شهری را واسطه‌ای بین فرآیندهای مادی، بازنمایی و گفتمانی می‌داند که می‌توان آن را به‌عنوان بازنمایی فرآیندهایی تفسیر کرد که در فرم ساخته‌شده شهری تحقق می‌یابند (میلینگتون، ۲۰۲۰: ۱۱۱). جغرافیدانان فرهنگی جدید مانند کاسگرو و دانیلز شروع به بررسی این کردند که چگونه برخی محصولات فرهنگی خاص که توسط نخبگان تولید می‌شوند، هم برای بازنمایی فضاها و مکان‌های جهان و هم برای تجسم روابط قدرت نابرابر شکل گرفته‌اند (فیلو، ۲۰۰۹: ۴۴۴). در این مکتب، تجزیه و تحلیل چشم‌انداز به‌صراحت سیاسی است، به‌ویژه از طریق اینکه چگونه گروه‌های مختلف اجتماعی به‌طور معناداری لایه‌های گفتمانی مختلفی را در یک چشم‌انداز خاص به نمایش می‌گذارند (گیسون و وایت، ۲۰۰۹: ۴۱۸). چنین دیدگاه‌هایی، حاصل انقلاب نظری در جغرافیای فرهنگی بر علیه مکتب فضایی و مکتب برکلی (کارل ساور و پیروانش) در اواخر دهه ۸۰ بود که به‌عنوان «چرخش فرهنگی»^۳ در جغرافیای انسانی یا «جغرافیای فرهنگی جدید» شناخته می‌شد. در نتیجه آن جغرافیدانان پیشرو چون دنیس کاسگرو، جیمز دانکن، پتر

1. City-text

۲. چند نگاره یا پالیمپست Palimpsest. دست‌نوشته‌ای است که نوشته روی آن پاک‌شده و دوباره رویش نوشته باشند. پالیمپست، اثری است که لایه‌های معنایی بسیاری دارد که روی گذشته‌ی آن بنا شده‌اند.

کاسگرو (۲۰۰۳) مطرح نمود، نظریه چشم‌انداز جدید، دقیقاً محلی است که جغرافیای انسانی با دانش نشانه‌شناسی مرتبط می‌شود.

داده‌ها و روش کار

روش تحقیق مقاله حاضر، توصیفی-تحلیلی، میدانی و بنیان آن مبتنی بر روش تحقیق کیفی است. در این تحقیق از روش‌های کیفی چون تحلیل متنی، بازنمایانه و جامعه-نشانه‌شناختی بهره خواهیم برد. در این تحقیق قرار است، به بررسی و تحلیل چگونگی بهره‌گیری از چشم‌انداز ورودی‌های شهری برای ارائه گفتمان‌ها، روایت‌ها و تصویرسازی‌های موردنظر حاکمیت ملی و محلی بپردازیم. تمامی میداین، توپونیمی‌ها، بیلبردهای ورودی و یادبودی واقع در ورودی-های موردبررسی قرار قرار گرفته است. در مرحله بعد تمام نمونه‌ها از نظر الگوهای مختلف گفتمانی و تصویرشناختی دسته‌بندی و مشخصات هرکدام از این الگوها تحلیل شده تا به تصویر روشنی از طرح‌های بازنمایانه واقع در چشم‌انداز ورودی دزفول فراهم شود.

شرح و تفسیر نتایج

در بررسی‌های به‌عمل‌آمده در چشم‌انداز ورودی‌های دزفول، نشانه‌های یادبودی متعددی شناسایی شد. برای جلوگیری از تحلیل پراکنده و همین‌طور نظام‌مند کردن این نشانه‌ها ما آن‌ها را در چندین دسته، گروه‌بندی کردیم:

۱. بیلبردهای ورودی شهر: منظور از بیلبردهای ورودی، بیلبردهایی هستند که ورود به شهر را اعلام می‌کنند. این بیلبردها معمولاً در ابتدای ورودی‌های شهرها نصب می‌شوند.

۲. بیلبردهای یادبودی واقع در ورودی‌ها: بیلبردهایی که به گرامیداشت افراد، قهرمانان ملی و محلی و یا مضامین مختلف مرتبط با میراث تاریخی-فرهنگی یک شهر می‌پردازند. این بیلبردها مهم‌ترین اولویت‌های یادبودی حاکمیت محلی را ارائه می‌کنند.

۳. توپونیمی‌های یادبودی واقع در ورودی‌ها: نام‌های مکانی که به گرامیداشت اشخاص، قهرمانان و میراث ملی و محلی می‌پردازند. هدف از این نام‌گذاری‌ها، ثبت ابدی قهرمانان و مضامین مختلف یادبودی در شهر-متن است؛ هرچند ممکن است این نام‌ها با تغییرات سیاسی دچار دگرگونی شوند.

۴. میداین و یادمان‌های واقع در ورودی‌ها: میداین شهری و یادمان‌های میانه آنها، اصلی‌ترین مکان‌هایی هستند که در آن، حاکمیت ملی و محلی به ارائه گفتمان‌ها، ارزش‌ها، مفاهیم و همچنین گرامیداشت افراد و قهرمانان موردنظر خود می‌پردازند.

در ارتباط با توزیع جغرافیایی ورودی‌ها، نتایج حاصل نشان می‌دهند که ورودی‌های شهر دزفول قابل‌تقسیم به دو بخش کلی شمالی و جنوبی هستند. ورودی‌های شمالی شامل، چهار ورودی هستند که

جکسون، دون میچل، استیو دانیلز، مونا دوموش، دیوید لی، ترور بارنز، جیلیان رز، دیوید سیبلی، نیگل تربیت، کنت فوت و... چشم‌انداز سیاسی شده را به کانون مطالعات جغرافیای انسانی تبدیل کردند.

از نظر کاسگرو، ایده چشم‌انداز نشان‌دهندهٔ یک «شیوه دیدن» است- راهی که برخی از اروپایی‌ها، جهان و روابطشان با آن را به خودشان و به دیگران نشان داده‌اند و از طریق آن روابط اجتماعی را تفسیر کرده‌اند (کاسگرو، ۱۹۸۴: ۱). این تعریف سرآغاز ورود رویکرد بازنمایانه و شمایل‌نگارانه به جغرافیای انسانی بود که متأثر از جامعه‌شناس مشهور «استوارت هال» و «مکتب بیرمنگام» بود. مطالعه چشم‌انداز از این منظر، بیشتر به شخصیت نمادین چشم‌انداز و به‌ویژه چشم‌اندازهای بازنمایی شده می‌پردازد. چشم‌اندازهای فرهنگی، همان‌طور که از روش‌شناسی شمایل نگارانه مشخص می‌باشد، بازنمایی‌هایی هستند که به‌ناچار به منافع شخصی منجر می‌شوند و هرگز خنثی و بدون ارزش نیستند. بر اساس رویکرد شمایل نگارانه به چشم‌انداز یک سیاست بازنمایی وجود دارد و کشف ویژگی‌های نمادین چشم‌انداز اغلب شامل افزایش روابط قدرتی است که به ایجاد آن کمک می‌کند (هولشر، ۲۰۲۰: ۱۱۳).

ازنظر دانکن (۱۹۸۸) چشم‌انداز، غالباً در جنگ ایدئولوژیک به کار می‌رود. چشم‌انداز، پیام‌های افراد یا گروه‌های قدرتمند را به‌طور خاص مشخص می‌کند و از این طریق اقتدار آن‌ها را طبیعی جلوه می‌دهد (دموش، ۱۹۹۲: ۴۷۸). تحت تأثیر چنین رویکردی، میچل در تعریف مشهورش از چشم‌انداز عنوان می‌کند که «چشم‌انداز تنها ایدئولوژی نیست، بلکه ایدئولوژی بصری است. چشم‌انداز، یک رابطه قدرت و یک تفسیر ایدئولوژیک از روابط فضایی است. چشم‌اندازها، حقایق مکانی را به یک بازنمایی کنترل‌شده تبدیل می‌کنند، اعمال نظامی که در آن یکی از «روش‌های غالب دیدن»، جایگزین همه راه‌های دیدن و تجربه می‌شود» (تی میچل، ۲۰۰۸: ۱۶۲). چشم‌انداز از نظر ایدئولوژیک برای ایجاد شرایط طبیعی یا درست در یک مکان خاص تلاش می‌کند؛ بنابراین چشم‌انداز، بازنمایی است، از آنچه هست و آنچه می‌تواند باشد (دون میچل، ۲۰۰۵: ۵۰). چشم‌انداز با تبدیل شدن به بخشی از امور روزمره، بدیهی، عینی و طبیعی، ماهیت مصنوعی و ایدئولوژیک شکل و محتوای خود را مخفی می‌کند. هر چشم‌انداز فرهنگی به یک معنا یک چشم‌انداز تاریخی-گفتمانی است که به‌عنوان یک نتیجه از سیستم بازنمایی، منعکس‌کننده خاطراتی است که توسط مقامات تسهیل یا تقویت‌شده‌اند (چیچینسکی، ۲۰۰۸: ۴۱). چنین نگاهی به چشم‌انداز، جغرافیای انسانی را به‌شدت به دانش نشانه‌شناسی مرتبط می‌کند، ارتباطی که موجب شکل‌گیری «نشانه‌شناسی چشم‌انداز» شد. همان‌طور که جغرافیدان مشهور دنیس

به‌وسیله پل‌های ایجادشده بر روی رودخانه دز، دزفول را به اندیمشک و از آنجا به کل کشور متصل می‌کنند. علاوه بر این، ورودی دیگری در شمال شهر وجود دارد که دزفول را به بخش‌های سردشت و شهبون متصل می‌کنند؛ بنابراین در شمال شهر ۴ ورودی وجود دارد که عبارت‌اند از:

۱. بلوار سرداران شهید (اندمشک به دزفول)؛

۲. بلوار شهید دانش (اندمشک به دزفول)؛

۳. بلوار شهدای ارتش-فتح‌المبین (اندمشک به دزفول)؛

۴. بلوار شهدا (سردشت-شهبون به دزفول).

در بین این ۴ ورودی، ۳ مورد اول محورهای اتصال دزفول به کشور محسوب می‌شوند، ورودی چهارم که بلوار شهدا نام دارد، با ورود به دروازه ورودی شهر، ورودی‌های سه‌گانه اندیمشک به دزفول را قطع می‌کند و بدین ترتیب نقاط اتصال و گره‌گاه‌های مهمی را به وجود می‌آورد. از آنجا که این بلوار هر ۳ ورودی اصلی شهر را قطع می‌کند، باعث به وجود آمدن تعداد زیادی گرگانه و میدان در شمال شهر می‌شود و همین گرگانه‌ها تبدیل به نقاط کانونی برای ایجاد نمادها و نشانه‌های گوناگون شهری شده‌اند.

ورودی‌های جنوبی نیز شامل ۴ ورودی هستند که دزفول را ابتدا به حومه خود و سپس به شهرهای جنوبی یعنی شوش، شوشتر و اهواز متصل می‌کنند. این چهار ورودی عبارت‌اند از:

۱. بلوار شهید سلیمانی-شهدای پلیس (ورودی شوشتر به دزفول)

۲. بلوار پاسداران (بزرگراه شوش به دزفول)

۳. بلوار ملاصدرا

۴. بلوار اربعین

در بین ورودی‌های جنوبی، دو ورودی اول از ورودی‌های اصلی و ورودی سوم و چهارم، ورودی‌های کم‌اهمیت و محلی محسوب می‌شوند. به‌طور کلی ورودی‌های شمالی شهر و به‌خصوص بلوارهای سرداران شهید و شهدا، مهم‌ترین ورودی‌های دزفول هستند؛ چرا که این محورها، مهم‌ترین راه اتصال دزفول به بقیه شهرهای کشور هستند و دارای بیشترین تراکم نشانه‌های یادبودی مختلف هستند. ورودی‌های جنوبی نیز دزفول را به شهرهای جنوبی استان متصل می‌کند و از همین جهت اهمیت کمتری دارند. در ادامه به بررسی گفتمان‌های حاکم بر نشانه‌های یادبودی واقع در این ورودی‌ها خواهیم پرداخت. در اولین بخش، بلیوردهای ورودی شهر و در ادامه بلیوردهای یادبودی، میادین و سایر توپونیمی‌ها بررسی خواهند شد.

۱. بررسی گفتمان‌های حاکم بر بلیوردهای ورودی دزفول

نخستین دسته از نشانه‌های یادبودی واقع در ورودی‌های دزفول، بلیوردهای ورودی هستند. برای این منظور ما تمامی بلیوردهای ورودی شهر را بررسی و تحلیل می‌کنیم. هدف از برپایی این بلیوردها، بازنمایی شهر، در راستای اهداف و خواسته‌های حاکمیت محلی و ملی است. از دل این تصاویر می‌توان گفتمان‌های حاکم و رویکردهای بازنمایانه و یادبودی حاکمیت محلی را استخراج نمود. در ادامه (جدول ۱) به بررسی گفتمان‌های حاکم بر بلیوردهای ورودی دزفول خواهیم پرداخت.

جدول ۱. گفتمان‌های حاکم بر بلیوردهای ورودی دزفول

بلیوردهای ورودی	زمینه معنایی	گفتمان	بلیوردهای ورودی	زمینه معنایی	گفتمان	بلیوردهای ورودی	زمینه معنایی	گفتمان
ورودی سرداران شهید: اندیمشک به دزفول								
شهر نمونه ۱	محلی	دفاع مقدس	فاتحان فتح المبین	محلی	دفاع- مقدس	پایتخت مقاومت ایران	محلی	دفاع مقدس
شهر نمونه ۲	محلی	دفاع مقدس	شقایق‌های خونین	محلی	دفاع- مقدس	دزفول میراث ایران باستان	محلی	تاریخی
تابلوی قدیمی	محلی	دفاع مقدس	تابلوی ۲۶۰۰ شهید	محلی	دفاع- مقدس	تابلوی روحانیون	محلی	مذهبی- روحانیت
ورودی جدید	محلی	دفاع مقدس، تاریخی	ورودی فرودگاه	محلی	دفاع- مقدس			
ورودی بلوار شهدا: سردشت-شهبون به دزفول								
پیر رودبند	محلی	مذهبی- روحانیت	شهر ملی کپو	محلی	تاریخی	پایتخت مقاومت و پایداری	محلی	دفاع مقدس
شهر سبز قبا	محلی	مذهبی- روحانیت						

بلوار سردار سلیمانی - شهدای پلیس: شوشتر به دزفول							
ورودی شوشتر	محل	دفاع مقدس، تاریخی	دزفول میراث ایران باستان	محل	تاریخی		
ورودی بلوار پاسداران: شوش به دزفول							
ورودی شوش	محل	دفاع مقدس، تاریخی	پایتخت مقاومت و پایداری	محل	دفاع - مقدس	شهر شهید پرور	محل
شهر سبز قبا	محل	مذهبی - روحانیت					
ورودی شهدای ارتش، فتح‌المبین: اندیمشک به دزفول							
شهر آب و آجر	محل	تاریخی	دزفول میراث ایران باستان	محل	محل	پایتخت مقاومت و پایداری	محل

منبع: یافته‌های پژوهش

- با احتساب بیلبردهای ورودی سال ۱۳۹۷- که به‌طور موقت برچیده شده‌اند - و همچنین بیلبردهای ورودی قدیمی، در این شهر ۲۴ بیلبرد ورودی وجود دارد. بلوار سرداران شهید-ورودی اندیمشک به دزفول - با ۱۱ بیلبرد اهمیت نمادین خود را به رخ می‌کشد:
- بلوار سرداران شهید (۱۱ بیلبرد)؛
 - بلوار پاسداران (۴ بیلبرد)؛
 - بلوار شهدا (۴)؛
 - ورودی شهدای ارتش-فتح‌المبین (۳)؛
 - بلوار سردار سلیمانی-شهدای پلیس (۲).
- تمامی بیلبردهای ورودی شهر به ارائه ارزش‌ها و فرهنگ محلی می‌پردازند که نشان‌دهنده تمرکز آن‌ها بر زمینه معنایی محلی است.
- گفتمان‌های حاکم بر بیلبردهای ورودی دزفول:** گفتمان دفاع مقدس-به عنوان مهم‌ترین گفتمان حاکم بر ساختار ایدئولوژیک حاکمیت- اصلی‌ترین گفتمان ارائه‌شده توسط بیلبردهای ورودی شهر دزفول است. گفتمان تاریخی-هویتی در این زمینه در رده دوم اهمیت قرار دارد؛ اما باید توجه کرد که اغلب این بیلبردها مربوط به بیلبردهای نوروز ۱۴۰۲ و به‌منظور تصویرسازی دزفول

به‌عنوان شهری توریستی-تاریخی صورت پذیرفته است. به‌طورکلی بیلبردهای ورودی شهر دزفول، ۳ گفتمان عمده را به نمایش می‌گذارند:

- گفتمان دفاع مقدس (۱۵ مورد)؛
- گفتمان تاریخی (۹ مورد)؛
- گفتمان مذهبی-روحانیت (۴ مورد).

بازنمایی گفتمان دفاع مقدس در بیلبردهای ورودی دزفول:

می‌توان استدلال کرد که یک طرح بازنمایانه مشخص در ارتباط با تأثیر جنگ بر دزفول -با مضمون موشک‌باران شهر و استعاره مقاومت- بر بیلبردهای ورودی مرتبط با گفتمان دفاع مقدس حاکم است؛ هدف این است که شهر دزفول به‌عنوان یک شهر مهم و کلیدی در دوران جنگ معرفی شود. تصور ایجادشده از دزفول در این بیلبردها، شهری را نشان می‌دهد که در عین موشک‌باران، گلوله‌باران و تحمل خسارات گسترده جانی و مالی، در هم نشکسته و با استقامت خود، تبدیل به پایتخت مقاومت و پایداری ایران شده است. به همین دلیل در ادامه به بررسی این طرح بازنمایانه در بیلبردهای ورودی شهر خواهیم پرداخت (جدول ۲).

جدول ۲. تصویرسازی حاکم بر بیلبردهای ورودی دزفول

نام بیلبرد	شعار اصلی	مضمون تصویرسازی	نام بیلبرد	شعار اصلی	مضمون تصویرسازی
تابلوی شهر نمونه ۱	شهر نمونه	مقاومت و پایداری دزفول	تابلوی ۲۶۰۰ شهید	دیار ۲۶۰۰ شهید	مقاومت و پایداری دزفول
تابلوی شهر نمونه ۲	شهر نمونه	مقاومت و پایداری دزفول	تابلوی ورودی فرودگاه	پایتخت مقاومت ایران	مقاومت و پایداری دزفول
تابلوی سال ۷۹	دژ مقاومت، شهرنمونه	مقاومت و پایداری دزفول	تابلوی پایتخت مقاومت ایران	پایتخت مقاومت ایران	مقاومت و پایداری دزفول
تابلوی جدید شهر	پایتخت مقاومت ایران	شهر مقاوم، شهرتاریخی	تابلوی پایتخت مقاومت ایران	پایتخت مقاومت ایران	مقاومت و پایداری دزفول

مقاومت و پایداری دزفول	پایتخت مقاومت ایران	تابلوی پایتخت مقاومت ایران	مقاومت و پایداری دزفول	سرزمین شقایق‌های خونین	تابلوی شقایق‌های خونین
مقاومت و پایداری دزفول	پایتخت مقاومت ایران	تابلوی پایتخت مقاومت ایران	شهر مقاوم، شهر تاریخی	پایتخت مقاومت ایران	تابلوی ورودی شوشتر
دزفول شهر نیروهای نخبه	شهر فاتحان فتح‌المبین	تابلوی فاتحان فتح-المبین	شهر مقاوم، شهر تاریخی	پایتخت مقاومت ایران	تابلوی ورودی شوش
			مقاومت و پایداری دزفول	پایتخت مقاومت، شهر شهیدپرور	تابلوی شهر شهید پرور

منبع: یافته‌های پژوهش

می‌توان ادعا کرد که تقریباً همه بیلبردهای ورودی بررسی شده، ارائه‌کننده یک تصویر واحد از شهر دزفول هستند:

- تصویرسازی مرتبط با بازنمایی «حملات موشکی به دزفول و مقاومت مردم» (۱۴ مورد)؛
- تصویرسازی مرتبط با بازنمایی «دزفول به‌عنوان شهر فرماندهان و نیروهای نخبه» (۱ مورد).

واضح است که تصویرسازی مرتبط با مضمون موشک‌باران دزفول و استعاره «دزفول به‌عنوان پایتخت مقاومت ایران» اصلی‌ترین تصویری است که حاکمیت محلی علاقه‌مند است از طریق بیلبردهای ورودی به مخاطب ارائه کند. به همین دلیل در ادامه به بررسی این تصویرسازی در بیلبردهای ورودی شهر می‌پردازیم.

شعارهای ایدئولوژیک در بیلبردهای ورودی: از شهر

نمونه تا پایتخت مقاومت ایران: مضمون ارائه‌شده در قدیمی‌ترین بیلبردهای ورودی دزفول تا جدیدترین آن‌ها، شباهت قابل‌توجهی را نشان می‌دهند؛ تعداد زیادی از آن‌ها در راستای یک برنامه بازنمایی یکسان در ارتباط با مضمون «موشک‌باران شهر در دوران جنگ» خلق شده‌اند. گفتمان دفاع‌مقدس را شاید بتوان اصلی‌ترین گفتمان حاکم بر تصویرسازی شهری در ایران در نظر گرفت؛ در این میان، برخی از شهرها، این گفتمان را به یک تصویر زمینه‌مند و شخصی‌شده تبدیل کرده‌اند. به همین خاطر دزفول عنوان «پایتخت مقاومت ایران» را برمی‌گزیند و شهر همسایه-اندیمشک- با اهدافی متفاوت تبدیل به «سنگریان کرخه و دز» می‌شود؛ اما شروع این برنامه بازنمایی به اواسط دهه ۱۳۶۰ برمی‌گردد.

شهر دزفول از نخستین روزهای جنگ زیر آماج شدیدترین حملات هوایی، توپخانه‌ای و موشکی قرار گرفت. طی این جنگ، دزفول مورد اصابت ۱۷۶ موشک اسکاد و فراگ، ۴۸۹ بمب و راکت و ۲۵۰۰ حمله توپخانه‌ای قرار گرفت (مهدی پور، ۱۳۹۳). این شهر در طول جنگ با القاب متعددی چون «شهر هزار موشک» شناخته می‌شد. خود عراقی‌ها به این شهر «بلد الصواریخ» یا شهر موشک‌ها می‌گفتند (خبرگزاری مهر، ۱۳۹۸). در سال ۱۳۶۶ دزفول از سوی هیئت‌دولت به‌عنوان «شهر نمونه» دوران جنگ انتخاب می‌گردد و در

چهارم خرداد ۱۳۶۶ لوح زرینی از سوی وزیر کشور به دزفول اهدا می‌شود. به‌همین خاطر سال ۱۳۶۶ را می‌توان یک نقطه عطف مهم در بازنمایی شهری دزفول در نظر گرفت. اندکی بعد، اولین بیلبرد ورودی شهر، متأثر از این امر، نصب می‌گردد. بیلبرد ساده‌ای که روی آن به سه زبان فارسی، عربی و انگلیسی نوشته شده بود: «به شهر نمونه کشوری، دزفول خوش‌آمدید». در همین دوره در یکی از میادین ورودی شهر، تابلوی دیگری (تصویر ۱) با همین مضمون نصب می‌گردد؛ که بازهم به انتخاب دزفول به‌عنوان شهر نمونه دوران جنگ ارجاع دارد. مشخصه این دو تابلو این بود که فاقد تصویر بوده و فقط شامل متن می‌شدند. ضمن اینکه در میانه این میدان یکی از تانک‌های دوران جنگ مستقر شده بود که ضمن تداعی دوران جنگ، تصویر کاملی از یک شهر جنگ‌زده را به بیننده منتقل می‌کرد.

تصویر (۱) نمایی از بیلبرد و میدان ورودی شهر در اواخر جنگ (منبع: آرشیو کتابخانه ملی ایران)

«کنگره سرداران و ۲۳ هزار شهید خوزستان» در سال ۱۳۷۹ نقطه عطف دیگری در زمینه تصویرسازی شهری در دزفول بود. این کنگره منجر به طراحی و نصب تعداد زیادی از بیلبردهای یادبودی در ورودی‌های شهر و در حاشیه میادین شهری می‌شود؛ علاوه بر این، بیلبرد ورودی قبلی شهر با یک بیلبرد دیگر تعویض می‌شود؛ تابلویی که علاوه بر متن خوش‌آمد، شامل تصاویری از برخی مناطق شهر نیز می‌شد (تصویر ۲). در این تابلو تصویری از رودخانه دز و پل جدید وجود داشت، در سمت چپ هم چهره یک رزمنده به تصویر کشیده

شده است که به‌نوعی تجلیل از کسانی است که در جنگ شرکت داشته‌اند.

تصویر ۲. یکی از بیلبردهای قدیمی ورودی شهر (منبع: آرشیو نگارندگان) تصویر ۳. بیلبرد جدید ورودی شهر دزفول (منبع: آرشیو نگارندگان)

بدین شکل ارائه می‌شود: «پایتخت مقاومت و پایداری ایران اسلامی». عنوان پایتخت مقاومت ایران، در شکل‌گیری تصویرسازی «شهر مقاوم»، نقشی مهم و کلیدی داشته است. «پایتخت مقاومت ایران» یا شکل جدیدتر آن «پایتخت مقاومت و پایداری» با ۹ بار تکرار، اصلی‌ترین لقب یا شعار حاضر در بیلبردهای ورودی شهر است. پس‌از آن «دزفول میراث ایران باستان» که ارجاعی به سابقه تاریخی دزفول است در ۴ بیلبرد ورودی به چشم می‌خورد. «شهر ۲۶۰۰ شهید» که بر تعداد زیاد شهدای دزفول در دوران جنگ دلالت می‌کند و شهر نمونه که اصلی‌ترین لقب شهر دزفول در بیلبردهای قدیمی شهر محسوب می‌شد هر دو با ۳ بار تکرار از دیگر القاب موجود در بیلبردهای ورودی شهر هستند. عنوان دارالمؤمنین که یکی از قدیمی‌ترین القاب شهر محسوب می‌شود نیز در یکی از این بیلبردها حضور دارد (جدول ۳).

در بالای تابلو جمله‌ای از امام خمینی نوشته شده: «شما دزفولی‌ها امتحان دادید و خوب از امتحان بیرون آمدید». این جمله به نقش دزفول در دوران جنگ و به‌خصوص به موشک‌باران شهر ارجاع دارد. پایین‌تر از آن نوشته شده است: «به دزفول قهرمان، دژ مقاومت و شهر نمونه کشور در دوران دفاع مقدس خوش آمدید». این جمله به موضوع مقاومت مردم دزفول و نیز انتخاب این شهر به‌عنوان شهر نمونه ارجاع دارد. در سال‌های بعد و در بیلبردهای جدید شهر، عنوان «شهر نمونه» به «پایتخت مقاومت ایران» تغییر کرد. تصویر (۳)، بیلبرد اصلی ورودی‌های شهر در سال‌های اخیر را نشان می‌دهد. مهم‌ترین تغییر تابلوی جدید، اضافه شدن عنوان «پایتخت مقاومت ایران» به جای شهر نمونه و نیز تصویری از پل ساسانی است. در وسط تابلو و در محل تلاقی عکس گل‌های لاله و پل ساسانی، نام شهر به رنگ قرمز نوشته شده است. این عنوان در بیلبردهای جدیدتر اندکی تغییر کرده و

جدول ۳. شعارها و نمادهای پرتکرار در بیلبردهای ورودی دزفول

تعداد تکرار	بناهای یادبود موجود در بیلبردهای ورودی	تعداد تکرار	القاب موجود در بیلبردهای ورودی
۶	پل ساسانی	۹	پایتخت مقاومت ایران یا پایتخت مقاومت و پایداری
۲	تندیس موشک	۴	دزفول میراث ایران باستان
۲	موزه دفاع مقدس	۳	شهر نمونه
۲	آرامگاه سبز قبا	۳	شهر ۲۶۰۰ شهید
۲	آرامگاه رودبند	۱	دارالمؤمنین

منبع: یافته‌های پژوهش

دفاع مقدس و آرامگاه سبز قبا و رودبند نیز با ۲ بار تکرار ازجمله مهم‌ترین نمادهای شهری حاضر در بیلبردهای ورودی دزفول هستند.

در بین مکان‌ها و نمادهای شهری مرتبط با گفتمان دفاع مقدس، پل ساسانی با ۶ مورد حضور در بیلبردهای ورودی خود را به‌عنوان مهم‌ترین نماد شهری دزفول معرفی می‌کند. تندیس موشک، موزه

۲. بررسی گفتمان‌های حاکم بر بیلبوردهای یادبودی واقع در حاکم بر آن‌ها و نیز مکان استقرارشان می‌پردازیم و سپس به بررسی انواع بازنمایی‌های انجام‌شده توسط آن‌ها خواهیم پرداخت در ادامه به بررسی بیلبوردهای یادبودی، گفتمان‌ها و زمینه معنایی جدول (۴).

جدول ۴. گفتمان‌های حاکم بر بیلبوردهای یادبودی ورودی‌های دزفول و مکان استقرار آن‌ها

نام	زمینه	گفتمان	نام	زمینه	گفتمان	نام	زمینه	گفتمان
ورودی سرداران شهید: اندیمشک به دزفول								
فرماندهان شهید ارتش	ملی	دفاع مقدس	سردار شهید سلیمانی	ملی	مقاومت فرامرزی	آیت‌الله قاضی	محلی	مذهبی-روحانیت
مجموعه سرداران شهید	محلی	دفاع مقدس	شهدای مدافع حرم دزفول	محلی	مقاومت فرامرزی	آیت‌الله مخبر	محلی	مذهبی-روحانیت
شهدای خلبان	محلی	دفاع مقدس	شهدای مدافع حرم ارتش	ملی	مقاومت فرامرزی	آیت‌الله نبوی	محلی	مذهبی-روحانیت
سردار شهید سوداگر	محلی	دفاع مقدس	شهدای مدافع حرم نزاجا	ملی	مقاومت فرامرزی	آیت‌الله محمدرضا معزی	محلی	مذهبی-روحانیت
شهدای جهاد سازندگی	ملی	دفاع مقدس	شیخ انصاری	محلی	مذهبی-روحانیت	آیت‌الله محمدعلی معزی	محلی	مذهبی-روحانیت
سرداران شهید دزفول	محلی	دفاع مقدس	آیت‌الله قاضی	محلی	مذهبی-روحانیت	آیت‌الله قاضی	محلی	مذهبی-روحانیت
ورودی شهدای ارتش، فتح‌المبین: اندیمشک به دزفول								
مجموعه سرداران شهید ارتش	محلی	دفاع مقدس	فرماندهان شهید	محلی	دفاع مقدس			
بلوار سردار سلیمانی - شهدای پلیس: شوشتر به دزفول								
مسئترین و کم‌سن‌ترین شهدا	محلی	دفاع مقدس	سرداران شهید دزفول	محلی	دفاع مقدس			
ورودی بلوار پاسداران: شوش به دزفول								
شهدای شاخص دزفول	محلی	دفاع مقدس	سرداران شهید دزفول	محلی	دفاع مقدس	تصویر سرداران شهید	محلی	دفاع مقدس
آیت‌الله قاضی	محلی	مذهبی-روحانیت	تصویر آیت‌الله قاضی	محلی	مذهبی-روحانیت	شهدای مدافع حرم دزفول	محلی	مقاومت فرامرزی
شهدای خانواده سعد	محلی	مقاومت فرامرزی	فرماندهان شهید	محلی	دفاع مقدس			
ورودی بلوار شهدا: سردشت-شهبون به دزفول								
شهید باکری	ملی	دفاع مقدس	یادمان شهدای-گمنام	ملی	دفاع مقدس	فرماندهان شهید و ۴ خرداد	محلی	دفاع مقدس
فرماندهان شهید	محلی	دفاع مقدس	روزنامه‌ها و موشکباران	محلی	دفاع مقدس	پایتخت مقاومت، ۴ خرداد	محلی	دفاع مقدس
اقامه نماز جمعه آیت‌الله قاضی	محلی	دفاع مقدس، روحانیت				آیت‌الله قاضی و ۴ خرداد	محلی	دفاع مقدس، روحانیت
ورودی شهید دانش: اندیمشک به دزفول								
بانوان شهید	محلی	دفاع مقدس	فرماندهان شهید دزفول	محلی	دفاع مقدس			
سایر ورودی‌ها								
فرماندهان شهید گردان بلال	محلی	دفاع مقدس						

منبع: یافته‌های پژوهش

روحانیت و مقاومت فرامرزی نیز دو گفتمان دیگر حاضر در این بیلوردها هستند:

گفتمان دفاع مقدس (۲۵ بیلورد)

گفتمان مذهبی-روحانیت (۱۲ بیلورد)

گفتمان مقاومت فرامرزی (۶ بیلورد)

بازنمایی گفتمان دفاع مقدس در بیلوردهای یادبودی واقع

در ورودی‌ها: در ورودی‌های شهر دزفول ۲۳ بیلورد یادبودی منفرد و ۳ مجموعه بیلورد مرتبط با گفتمان دفاع مقدس وجود دارد. این بیلوردها بازنمایی کننده چند تصویر اصلی هستند:

- تصویرسازی مرتبط با بازنمایی «دزفول به‌عنوان شهر فرماندهان و

نیروهای نخبه» (۱۳ مورد)؛

- تصویرسازی مرتبط با بازنمایی «حملات موشکی به دزفول و مقاومت

مردم» (۷ مورد)؛

در ادامه به بررسی این دو مضمون خواهیم پرداخت.

در ورودی‌های شهر دزفول ۴۱ بیلورد یادبودی وجود دارد. در این میان، بلوارهای ورودی اندیشک به دزفول و به‌خصوص بلوار سرداران شهید، مهم‌ترین ورودی شهر از نظر تعداد و اهمیت بیلوردهای یادبودی است. بلوار شهدا و پاسداران نیز در این زمینه ازجمله ورودی‌های مهم محسوب می‌شوند. در ارتباط با تعداد بیلوردهای یادبودی در ورودی‌های شهر، وضعیت زیر حاکم است:

- ورودی بلوار سرداران شهید (۱۸ بیلورد)؛

- ورودی بلوار شهدا (۸ بیلورد)؛

- ورودی بلوار پاسداران (۸ بیلورد)؛

- ورودی بلوار شهدای پلیس (۲ بیلورد)؛

- ورودی بلوار شهید دانش (۲ بیلورد)؛

- ورودی بلوار شهدای ارتش (۲ بیلورد).

گفتمان دفاع مقدس، گفتمان اصلی حاکم بر بیلوردهای یادبودی واقع در ورودی‌های دزفول محسوب می‌شود. گفتمان‌های مذهبی-

جدول ۵. تصویرسازی حاکم بر بیلوردهای یادبودی واقع در ورودی‌ها

نام بیلورد	مضمون تصویرسازی	نام بیلورد	مضمون تصویرسازی	نام بیلورد	مضمون تصویرسازی
مجموعه سرداران شهید	شهر فرماندهان برجسته	سرداران شهید دزفول	شهر فرماندهان برجسته	روزنامه‌ها و موشکباران شهر	شهر مقاومت و پایداری
سردار شهید سوداگر	شهر فرماندهان برجسته	مجموعه شهدای شاخص دزفول	شهر فرماندهان و نیروهای نخبه	فرماندهان شهید و ۴ خرداد	شهر مقاومت و پایداری
سرداران شهید دزفول	شهر فرماندهان برجسته	شهدای خلبان چهارم شکاری	شهر نیروهای نظامی نخبه	پایتخت مقاومت، چهارم خرداد	شهر مقاومت و پایداری
فرماندهان شهید دزفول	شهر فرماندهان برجسته	فرماندهان شهید دزفول	شهر فرماندهان برجسته	آیت‌الله قاضی و چهارم - خرداد	شهر مقاومت و پایداری
سرداران شهید دزفول	شهر فرماندهان برجسته	فرماندهان شهید دزفول	شهر فرماندهان برجسته	بانوان شهید	شهر مقاومت و پایداری
فرماندهان شهید دزفول	شهر فرماندهان برجسته	فرماندهان شهید گردان بلال	شهر فرماندهان برجسته	بزرگترین و کوچکترین شهدای شهر	شهر مقاومت و پایداری
سرداران شهید دزفول	شهر فرماندهان برجسته	اقامه نماز توسط آیت‌الله قاضی	شهر مقاومت و پایداری		

منبع: یافته‌های پژوهش

تصویرسازی دزفول به‌عنوان شهر فرماندهان و نیروهای

نظامی نخبه: همانطور که در جدول ۵ نشان داده شده است، بازنمایی مرتبط با «فرماندهان شهید دوران جنگ» و «نیروهای نخبه نظامی دزفول» که ارائه‌کننده نقش کلیدی این شهر در دوران جنگ است، اصلی‌ترین تصویری می‌باشد که به‌وسیله بیلوردهای یادبودی واقع در

ورودی‌های شهر ارائه می‌شود. یکی از مهم‌ترین موارد این گروه، مجموعه بیلوردهایی با عنوان «سرداران شهید دزفول» (تصویر ۴) می‌باشد که خود به‌تنهایی شامل ۳۸ بیلورد یادبودی است که در بلوار سرداران شهید واقع شده‌اند. بیلورد اول این مجموعه متعلق به آیت‌الله قاضی و ۳۷ مورد بعدی متعلق به فرماندهان شهید دزفولی هستند.

تصویر ۵. میدان و بیلورد شهید سوداگر در ورودی اندیمشک به دزفول (منبع: آرشیو نگارندگان)

به نظر می‌رسد که چنین جانمایی در ارتباط با رقابت نمادین با شهر اندیمشک صورت گرفته است. چندی پس از ایجاد این میدان و در سال ۱۳۹۴ مدیران شهر اندیمشک هم درست در ابتدای ورودی دزفول به اندیمشک و احتمالاً در واکنش به میدان و بیلورد سردار سوداگر، تابلوی بزرگی از شهید «توکل قلاوند»، یکی از فرماندهان برجسته اندیمشکی دوران جنگ را نصب می‌کنند (تصویر ۶).

تصویر ۶. مراسم رونمایی از بیلورد یادبودی توکل قلاوند در ابتدای ورودی دزفول به اندیمشک (منبع: سایت شهرداری اندیمشک)

همچنین سردار سوداگر در سایر بیلوردهای یادبودی موردبررسی، جایگاهی محوری دارد. درواقع شهید سوداگر به علت سابقه فرماندهی در دوران جنگ و همچنین به دلیل جایگاه برجسته‌اش در دوران پس از جنگ، در چشم‌انداز یادبودی شهر دزفول و در بین فرماندهان نظامی، هم از نظر تعداد حضور در بیلوردها و هم از نظر شیوه نمایش در رسانه‌های شهری چشم‌انداز ورودی شهر، جایگاه محوری را به خود اختصاص داده است.

بیلوردهای مرتبط با تصویرسازی دزفول به عنوان شهر مقاوم: عمده بیلوردهای مرتبط با تصویرسازی دزفول به عنوان شهر مقاوم، مربوط به بیلوردهای مناسبتی است. یکی از اولین تصاویر مرتبط با این تصویرسازی، تابلویی به نام «یادمان مقاومت دزفول»

تصویر ۴. تعدادی از مجموعه بیلوردهای سرداران شهید دزفول (منبع: سایت شهرداری دزفول)

پس از تصویر آیت‌الله قاضی، نخستین بیلورد به «سردار سوداگر» اختصاص یافته است؛ سردار سوداگر از فرماندهان برجسته کشور در دوران جنگ و پس از آن بوده است که سابقه فرماندهی لشکر ۷ ولی عصر خوزستان و لشکر ۲۷ محمد رسول‌الله تهران و نیز ریاست «پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس» را داشته است. وی در سال ۱۳۹۰ و بر اثر عوارض گازهای شیمیایی دوران جنگ به شهادت می‌رسد و بلافاصله به اشکال گوناگون وارد چشم‌انداز نشانه‌شناختی شهر دزفول می‌شود. در سال‌های اخیر چندین بار ترتیب بیلوردهای فوق جابجا شده است که نشان‌دهنده پویایی جایگاه فرماندهان فوق در نظام یادبودی شهر دزفول است.

جانمایی: با بررسی دقیق این مجموعه بیلورد، می‌توان استدلال کرد که جانمایی و ترتیب آن‌ها تصادفی نیست. بلکه این جانمایی هم دلالت نمادین داخلی برای شهر دزفول و هم دلالت نمادین خارجی برای شهر همسایه یعنی اندیمشک دارد. از نظر داخلی، چنین جانمایی نشان‌دهنده جایگاه برجسته این فرماندهان و به‌خصوص سردار سوداگر نزد حاکمیت محلی و مدیران شهری دزفول است؛ و از نظر خارجی، این جانمایی در ارتباط با رقابت نمادین با شهر اندیمشک صورت گرفته است. هدف حاکمیت محلی از استقرار این مجموعه در ورودی شهر، بازنمایی دزفول به عنوان شهری است که خاستگاه فرماندهان برجسته دوران جنگ بوده است. همان‌طور که گفته شد، بیلورد سردار سوداگر در ردیف اول پس از آیت‌الله قاضی قرار گرفته است؛ چنین تأکیدی در سایر نشانه‌های یادبودی دیگر نیز تکرار شده است؛ برای مثال، در ابتدای همین ورودی، میدانی به نام شهید سوداگر به همراه بیلورد بزرگی از وی، نصب شده است (تصویر ۵). این جانمایی در دروازه ورودی شهر نشان‌دهنده این است که حاکمیت محلی سعی در ارائه تصویری خاص از دزفول به مخاطب بیرونی دارد: «شما در حال ورود به شهری هستید که محل تولد فرماندهان برجسته‌ای همچون سردار سوداگر بوده است.»

۱. مسئول اطلاعات عملیات تیپ علی ابن ابیطالب قم و فرمانده اطلاعات عملیات قرارگاه نجف اشرف در دوران جنگ.

با بررسی جدول ۶ می‌توان استدلال کرد که «موشک» و «موشک‌باران شهر» اصلی‌ترین تصویر و یا نماد موردعلاقه حاکمیت محلی در بازنمایی دزفول به‌عنوان شهر مقاوم هستند. در تعداد زیادی از بیلبردهای مرتبط با چهارم‌خرداد و یا دیگر بیلبردهای مرتبط در ورودی‌های شهر، معمولاً دزفول را به شکلی به تصویر می‌کشند که تعدادی موشک در حال اصابت به آن است. در این تصاویر، برای بازنمایی شهر، معمولاً از اشکال استعاری همچون محراب و مسجد - استعاره از دزفول به‌عنوان شهری مذهبی، یا تعدادی گل لاله در ترکیب با واژه دزفول - استعاره از دزفول به‌عنوان شهری شهیدپرور - استفاده می‌شود.

تصویر ۸. یکی از بیلبردهای نصب‌شده به‌مناسبت بزرگداشت چهارم‌خرداد (منبع: آرشیو نگارندگان)؛ در سمت چپ این بیلبرد تصویر بنای یادبود میدان مقاومت مشهود است

علاوه بر این «تندیس موشک»، اصلی‌ترین نماد شهری موجود در بیلبردهای مرتبط با «چهارم‌خرداد» است (تصاویر ۸ و ۹). آیت‌الله قاضی نیز مهم‌ترین شخصیتی است که با تصویرسازی دزفول به‌عنوان شهر مقاوم ارتباط مستقیمی یافته است (تصویر ۹). همچنین، «الف دزفول» به‌عنوان یک مضمون روایی، جدیدترین مضمونی است که وارد چشم‌انداز شهری دزفول شده است. این مضمون در چشم‌انداز شهری، اولین بار اوایل دهه ۱۳۹۳ و در میدان آیت‌الله قاضی ارائه گردید و کم‌کم راه خود را به دیگر رسانه‌های شهری باز کرد.

تصویر ۹. سرلشکر فیروزآبادی در همایش ثبت چهارم‌خرداد در تقویم ملی (منبع: سایت شهرداری دزفول)؛ پشت سر وی، علاوه بر تندیس موشک، تصویر آیت‌الله قاضی نیز به چشم می‌خورد

بزرگداشت آیت‌الله قاضی: پیوند گفتمان روحانیت و دفاع مقدس: آیت‌الله قاضی، نخستین امام‌جمعه دزفول پس از انقلاب بوده است. نام و تصویر وی در متون مختلف یادبودی شهر، با «گفتمان دفاع مقدس» و «تصویرسازی شهر مقاوم» گره‌خورده است. در هر دو مجموعه یادمانی فرماندهان شهید و شهدای شاخص (شهدای جنگ و

است که به مناسبت «کنگره سرداران و ۲۳ هزار شهید خوزستان» در سال ۱۳۷۹ در ورودی اندیمشک به دزفول نصب‌شده است. این تابلو به‌نوعی هر آن چیزی که در سال‌های بعد در ارتباط با تصویرسازی دزفول به‌عنوان شهر مقاوم مطرح شد را در خود دارد. مضامین کلیدی این تابلو که در سال‌های بعد در همه بیلبردهای مرتبط با این تصویرسازی تکرار می‌شوند، عبارت‌اند از: آیت‌الله قاضی، موشک‌باران و مقاومت مردمی (تصویر ۷).

تصویر ۷. یادمان مقاومت دزفول به مناسبت کنگره سرداران و ۲۳ هزار شهید خوزستان در سال ۱۳۷۹ (منبع: آرشیو نگارندگان)

بخش بزرگی از بیلبردهای مرتبط با مضمون موشک‌باران دزفول در ورودی‌های شهر، مربوط به مناسبت «بزرگداشت چهارم‌خرداد» است. پیش‌ازین گفته شد که در سال ۱۳۶۶ با اهدای لوحی زرین به دزفول، این شهر از سوی هیئت دولت به‌عنوان شهر نمونه انتخاب شد. در سال ۱۳۹۰ به مناسبت سالروز اهدای این لوح، با تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی، «چهارم‌خرداد» به نام «روز مقاومت و پایداری - روز دزفول» در تقویم رسمی کشور ثبت شد. به همین دلیل در سال‌های اخیر، شهر دزفول مملو از بیلبردهای یادبودی با مضمون گرامیداشت چهارم‌خرداد شده است. با بررسی ۴۲ مورد از بیلبردهای یادبودی چهارم‌خرداد سال ۱۴۰۱، مشخص شد که در آن‌ها ۱۰ تصویر اصلی وجود دارد که به ترتیب تعداد تکرار عبارت‌اند از: موشک یا موشک‌باران شهر، تندیس موشک، گل لاله، مدال افتخار، درخت سرو، آیت‌الله قاضی، بافت تاریخی، پل ساسانی، الف دزفول و امامزاده سبزقبا.

جدول ۶. تصاویر و مضامین عمده موجود در بیلبردهای بزرگداشت چهارم‌خرداد

نام تصاویر موجود در بیلبردها	تعداد تکرار	نام تصاویر موجود در بیلبردها	تعداد تکرار
موشک یا موشک‌باران شهر	۱۷	آیت‌الله قاضی	۵
تندیس موشک	۱۷	بافت تاریخی	۴
گل لاله	۱۵	پل ساسانی	۳
مدال افتخار	۱۳	الف دزفول	۲
درخت سرو	۷	امامزاده سبزقبا	۱

منبع: یافته‌های پژوهش

موزه دفاع مقدس و آیت‌الله قاضی: در موزه دفاع مقدس ۷ اثر

وجود دارد که تصاویر مرتبط با روحانیون دزفولی را ارائه می‌کنند. هر هفت اثر موجود یا مربوط به آیت‌الله قاضی هستند یا آیت‌الله قاضی نقش محوری در آن‌ها دارد. در ادامه با بررسی دو مورد از این آثار دلیل تأکید موزه دفاع مقدس بر آیت‌الله قاضی را متوجه خواهیم شد. یکی از آثار موزه، تصویری بازسازی شده از برگزاری نماز جمعه توسط آیت‌الله قاضی (تصویر ۱۲) در دوران جنگ است؛ این اثر معمولاً در چهارم‌خرداد نیز به‌عنوان بیلبورد نیز در سطح شهر نصب می‌گردد. در پس‌زمینه تصویر با جلوه‌های کامپیوتری، تصاویری از موشک‌باران شهر و دود حاصل از آن، به تصویر کشیده شده است. تصویری که این اثر ارائه می‌کند، این است که در اوج موشک‌باران، امام‌جمعه وقت، نماز جمعه را با حضور حداکثری مردم بر پا کرده است؛ اما شاید اصلی‌ترین پیام این اثر، پیوند آیت‌الله قاضی و مقاومت شهر باشد. در توضیح این اثر چنین آمده است:

«زیرسایه موشک‌باران، هر هفته نماز جمعه با جلوداری آیت‌الله قاضی، حضور مردم و رزمندگان اقامه می‌شد و دیگر موشک‌ها کسی را نترساند. سال‌های دفاع یک‌بار هم نشد که این نماز برگزار نشود و همین موجب شد که نماز جمعه‌های دزفول سمبل مقاومت مردم شهر شناخته شود.»

انقلاب)، تصویر آیت‌الله قاضی به‌عنوان اولین بیلبورد نصب شده است (تصویر ۱۰). به نظر می‌رسد هدف این است که نقش آیت‌الله قاضی هم در ارتباط با گفتمان انقلاب و هم دفاع مقدس به‌عنوان دو گفتمان مهم حاکمیتی تصویرسازی شود. نوع معرفی وی در دیگر رسانه‌های شهری نیز در همین ارتباط صورت می‌گیرد. برای مثال، در مجموعه یادمان «علما و مشاهیر دزفول»، آیت‌الله قاضی بدین شکل معرفی شده است: «اسوه فضیلت و مقاومت» و «نماینده حضرت امام خمینی و امام‌جمعه فقید دزفول». این شکل از معرفی در ارتباط مستقیم با گفتمان دفاع مقدس قرار دارد. واژه «اسوه مقاومت»، ارجاع ضمنی به نقش آیت‌الله قاضی در مقاومت شهر در برابر موشک‌باران دارد. معرفی وی به‌عنوان «نماینده امام خمینی»، نیز دلالت به نقش آیت‌الله قاضی در دوران جنگ دارد. برای درک بهتر جایگاه وی در سپهر یادبودی دزفول به بررسی برخی آثار موزه دفاع مقدس دزفول پرداخته خواهد شد.

تصویر ۱۰. تابلوی آیت‌الله قاضی واقع در ابتدایی‌ترین نقطه ورودی اندیمشک به دزفول (منبع: آرشیو نگارندگان)

تصویر ۱۲. اقامه نماز جمعه توسط آیت‌الله قاضی (منبع: آرشیو نگارندگان)

جنگ ارائه گردیده است. بنابراین می‌توان گفت به دلیل پیوند آیت‌الله قاضی با گفتمان دفاع مقدس در موزه دفاع مقدس دزفول نیز، آیت‌الله قاضی بیش از هر فرد دیگری مورد توجه قرار گرفته است.

۳. بررسی گفتمان‌های حاکم بر میادین و توپونیمی‌های یادبودی واقع در ورودی‌های دزفول

در ورودی‌های شهر دزفول ۲۳ میدان و ۵۵ توپونیمی یادبودی وجود دارد. بیشترین تعداد توپونیمی یادبودی در دو بلوار شهدا سردشت به دزفول- و سرداران شهید اندیمشک به دزفول قرار دارند. لازم به ذکر

تصویر ۱۱. قسمتی از اثری با عنوان «بزم رزم»؛ (منبع: آرشیو نگارندگان)

اثر دیگر با عنوان «بزم رزم» (تصویر ۱۱) مضمون جالب‌تری دارد. این اثر با ترکیب داستان‌های مذهبی-اساطیری به بازنمایی دزفول در دوران جنگ پرداخته است. این تابلو، ترکیبی از ده‌ها نشانه نمادین است و تحلیل تمامی بخش‌های آن در این پژوهش نمی‌گنجد. نمادهای شهری متعددی از دزفول مانند پل‌سسانی و مجسمه یعقوب‌لیث، بازار قدیم و بافت قدیم در این اثر وجود دارد؛ اما در سمت چپ، تصویری از آیت‌الله قاضی در کنار فردی نظامی وجود دارد که در حال بستن دیوی به نام «اولاد» است. در قسمت پایین همین بخش تصاویر و اطلاعاتی از موشک‌باران دزفول در دوران

است که ورودی سردشت و شهیون ورودی‌های اندیمشک به دزفول محل این تقاطع‌ها قرار دارند.
را قطع می‌کند و بیشتر میادین و نشانه‌های یادبودی این ورودی در

جدول ۷. گفتمان‌های حاکم بر میادین و توپونیمی‌های یادبودی ورودی‌های دزفول

توپونیمی‌های یادبودی	زمینه	گفتمان	توپونیمی‌های یادبودی	زمینه	گفتمان	توپونیمی‌های یادبودی	زمینه	گفتمان
سرداران شهید								
بلوار سرداران شهید	محلی	دفاع مقدس	میدان آزادگان	ملی	دفاع مقدس	میدان امام حسین	ملی	مذهبی-شیعی
میدان چهارم‌شکاری وحدتی	محلی	دفاع مقدس	پادگان شهید غفاری	ملی	دفاع مقدس	کوی سوم شعبان	ملی	مذهبی-شیعی
پادگان چهارم‌شکاری وحدتی	محلی	دفاع مقدس	اردوگاه شهید قاضی	محلی	دفاع مقدس	کتابخانه آیت‌الله مخبر	محلی	مذهبی-شیعی
میدان سردار شهید سوداگر	محلی	دفاع مقدس	میدان شیخ انصاری	محلی	دفاع مقدس	دانشگاه جندی‌شاپور	محلی	تاریخی
پل روگذر آزادگان	ملی	دفاع مقدس	میدان آیت‌الله معزی	محلی	دفاع مقدس	پارک وحش دز	محلی	تاریخی
تیپ ۲۹۲ زرهی شهید آزادی	ملی	دفاع مقدس	مرکز زنان حضرت-زینب	ملی	دفاع مقدس	پل سردار سلیمانی	ملی	مقاومت فرامرزی
ورودی شهدای ارتش - فتح المبین								
بلوار شهدای ارتش	ملی	دفاع مقدس	بلوار فتح‌المبین	محلی	دفاع مقدس	کتابخانه رودبند	محلی	مذهبی-شیعی
بیمارستان مقاومت	محلی	دفاع مقدس	حسینیه ثارالله	ملی	مذهبی-شیعی	مسجد رودبند	محلی	مذهبی-شیعی
پل مقاومت	محلی	دفاع مقدس	میدان رودبند	محلی	مذهبی-شیعی			
بلوار سردار سلیمانی - شهدای پلیس								
بلوار شهید سلیمانی	ملی	مقاومت فرامرزی	میدان فتح‌المبین	محلی	دفاع مقدس	باشگاه استقلال	ملی	انقلاب اسلامی
مجموعه شهید ابوالقاسمی	محلی	مقاومت فرامرزی	دبیرستان شهید چمران	ملی	دفاع مقدس	زندان فجر	ملی	انقلاب اسلامی
مسجد شهدا	ملی	دفاع مقدس	بسیج انصارالحسین	ملی	مذهبی-شیعی	میدان قیصر امین-پور	ملی	-
ورودی پاسداران								
بلوار پاسداران	محلی	دفاع مقدس	بلوار مقاومت	محلی	دفاع مقدس	ترمینال بزرگ آوان	محلی	تاریخی
میدان مقاومت	محلی	دفاع مقدس	کوی مقاومت	محلی	دفاع مقدس	هنرستان فنی حدید	ملی	مذهبی-شیعی
بلوار شهید کمیلی‌فر	محلی	دفاع مقدس	مرکز معاینه فنی روناش	محلی	تاریخی	مرکز ترک اعتیاد عمار	ملی	مذهبی-شیعی
بلوار شهید آهوزاده	محلی	دفاع مقدس	جایگاه سوخت جندی‌شاپور	محلی	تاریخی	سپاه ولیعصر	محلی	مذهبی-شیعی
شهدا								
بلوار شهدا	ملی	دفاع مقدس	میدان آیت‌الله قاضی	محلی	مذهبی، دفاع-مقدس	اردوگاه شیخ انصاری	محلی	مذهبی-روحانیت

باشگاه تیراندازی چهارم خرداد	محل	دفاع مقدس	میدان چهارم خرداد	محل	دفاع مقدس	مسجد دوازده امام	ملی	مذهبی- شیعی
میدان شهید باکری	ملی	دفاع مقدس	پادگان شهید باکری	ملی	دفاع مقدس	میدان کپو	محل	تاریخی
میدان شهدای تخریب‌چی	محل	دفاع مقدس	پارک شهید سوداگر	محل	دفاع مقدس	اردوگاه شهید رجایی	ملی	انقلاب اسلامی
مرکز معاینه فنی ۴ خرداد	محل	دفاع مقدس	پارک شهدای مدافع حرم	محل	مقاومت فرامرزی	میدان مادر	ملی	-
ورزشگاه شهید دسوداگر	محل	دفاع مقدس	منطقه تفریحی علی کله	محل	تاریخی	میدان زاگرس	ملی	-
ورودی شهید دانش								
بلوار شهید دانش	محل	انقلاب، روحانیت	بلوار خیبر	ملی	مذهبی- شیعی	بلوار شهیدان صبور	محل	دفاع مقدس
پل غدیر	ملی	مذهبی- شیعی	میدان امام علی	ملی	مذهبی- شیعی	میدان خیبر	ملی	مذهبی- شیعی
میدان خلیج فارس	ملی	تاریخی						
سایر ورودی‌ها								
پل چهارم خرداد	محل	دفاع مقدس	میدان شهید صفویان	محل	دفاع مقدس	بلوار ملاصدرا	ملی	تاریخی
میدان شهدای گردان بلال	محل	دفاع مقدس	بلوار اربعین	ملی	مذهبی- شیعی	میدان ناهیدی دزفولی	محل	تاریخی

منبع: یافته‌های پژوهش

در ادامه به تحلیل شخصیت‌ها و مضامین گرامی داشته شده در این نام‌ها می‌پردازیم. با اینکه بزرگان دینی و روحانیون بومی، مهم‌ترین گروه‌های گرامی داشته شده محسوب می‌شوند، اما گروه‌های مرتبط با گفتمان دفاع مقدس مانند مضمون موشک‌باران شهر، یادبود فرماندهان برجسته دزفول و... بیشترین تعداد توپونیمی-های یادبودی را به خود اختصاص داده‌اند (جدول ۸).

جدول ۸. طبقه‌بندی توپونیمی‌های یادبودی ورودی‌های دزفول

نوع توپونیمی یادبودی	تعداد	نوع توپونیمی یادبودی	تعداد
یادبود بزرگان دینی	۱۴	نقش ارتش در جنگ	۵
یادبود بزرگان و روحانیون بومی	۱۰	یادبود فرماندهان ارشد نظامی	۵
یادبود موشک‌باران دزفول	۱۰	یادبود شهدای دزفول	۴
یادبود فرماندهان برجسته دزفول	۹	یادبود انقلاب و بزرگان آن	۳
ارجاع به سابقه تاریخی دزفول	۷	یادبود شهید مدافع حرم دزفول	۲
نقش کلیدی دزفول در جنگ	۵	یادبود شاعران بومی	۲

منبع: یافته‌های پژوهش

از مجموع ۷۹ توپونیمی یادبودی واقع در ورودی‌ها، ۳۶ عدد در ورودی‌های اندیمشک به دزفول واقع شده‌اند. ورودی سردشت، ورودی شوش و ورودی شوشتر نیز در رده‌های بعدی قرار دارند:

- بلوار سرداران شهید (۱۸ مورد)؛
 - بلوار شهدا (۱۸ مورد)
 - بلوار پاسداران (۱۲ مورد)؛
 - بلوار سردار سلیمانی-شهدای پلیس (۹ مورد)؛
 - بلوار شهدای ارتش (۸ مورد)؛
 - بلوار شهید دانش (۷ مورد)؛
- از نظر زمینه معنایی، نام‌های مکانی واقع در ورودی‌های شهر به شرح زیر می‌باشند:
- زمینه معنایی محل (۴۵ مورد)؛
 - زمینه معنایی ملی (۳۳ مورد).
- با بررسی این نام‌ها متوجه می‌شویم که مانند موارد پیشین، در بخش توپونیمی‌های یادبودی نیز، گفتمان دفاع مقدس در رده اول قرار می‌گیرد. گفتمان‌های ارائه‌شده در توپونیمی‌های یادبودی واقع در چشم‌انداز ورودی‌های شهر به شرح زیر می‌باشند:
- گفتمان دفاع مقدس (۳۶ مورد)
 - گفتمان مذهبی-روحانیت (۲۳ مورد)
 - گفتمان تاریخی (۹ مورد)
 - گفتمان مقاومت فرامرزی (۴ مورد)

همه نشانه‌ها و نمادهای مرتبط با میراث دفاع مقدس در چارچوب یک روایت اسطوره‌شناختی از نقش دزفول در زمان جنگ ارائه می‌گردد. قهرمان این روایت، نیروهای نظامی یا مردم عادی شهر دزفول و حتی بافت فیزیکی شهر هستند. این روایت اسطوره‌شناختی به شکل یک مقاومت همه‌جانبه ارائه گردید و درنهایت باعث خلق یک تصویر بومی‌شده از تأثیر جنگ بر دزفول شده است.

بازنمایی دزفول به‌عنوان شهر کلیدی دفاع مقدس در

شهر-متن دزفول: در سال‌های اخیر توپونیمی‌های یادبودی مرتبط با نقش و جایگاه دزفول در جنگ، رشد چشمگیری داشته است. در نتیجه گفتمان دفاع مقدس در زمینه فرهنگی دزفول، تبدیل به یک تصویرسازی زمینه‌مند شده است و حاکمیت محلی، به‌منظور تصویرسازی از دزفول به‌عنوان یک شهر مهم در گفتمان دفاع مقدس، دست به بومی‌سازی آن زده است. در این تصویرسازی،

جدول ۹. تصویرسازی ارائه‌شده توسط توپونیمی‌های یادبودی ورودی‌های دزفول

میادین					
شهیدای گردان بلال	شهرفرماندهان و نیروهای نخبه	شهید صفویان	شهرفرماندهان و نیروهای نخبه	مقاومت	مقاومت و پایداری شهر
چهارم‌شکاری وحدتی	شهرفرماندهان و نیروهای نخبه	فتح المبین	شهرفرماندهان و نیروهای نخبه	چهارم خرداد	مقاومت و پایداری شهر
سردار شهید سوداگر	شهرفرماندهان و نیروهای نخبه	شهیدای تخریب‌چی	شهرفرماندهان و نیروهای نخبه	آیت‌الله قاضی	مقاومت و پایداری شهر
توپونیمی‌های یادبودی					
بلوار سرداران شهید	شهرفرماندهان و نیروهای نخبه	بلوار شهید آهوزاده	شهرفرماندهان و نیروهای نخبه	پل مقاومت	شهر مقاومت و پایداری
پادگان چهارم شکاری وحدتی	شهرفرماندهان و نیروهای نخبه	بلوار شهیدان صبور	شهرفرماندهان و نیروهای نخبه	بیمارستان مقاومت	شهر مقاومت و پایداری
پادگان شهید غفاری	شهرفرماندهان و نیروهای نخبه	بلوار شهیدای ارتش	شهرفرماندهان و نیروهای نخبه	کوی مقاومت	شهر مقاومت و پایداری
تیپ ۲۹۲ زرهی شهید آزادی	شهرفرماندهان و نیروهای نخبه	بلوار فتح المبین	شهرفرماندهان و نیروهای نخبه	بلوار مقاومت	شهر مقاومت و پایداری
ورزشگاه شهید دسوداگر	شهرفرماندهان و نیروهای نخبه	بلوار پاسداران	شهرفرماندهان و نیروهای نخبه	باشگاه تیراندازی چهارم خرداد	شهر مقاومت و پایداری
پارک شهید سوداگر	شهرفرماندهان و نیروهای نخبه	بلوار شهیدای	شهر شهیدپرور	مرکز معاینه فنی چهارم خرداد	شهر مقاومت و پایداری
بلوار شهید کمیلی فر	شهرفرماندهان و نیروهای نخبه	اردوگاه شهید قاضی	شهر شهیدپرور	پل چهارم خرداد	شهر مقاومت و پایداری

منبع: یافته‌های پژوهش

در ادامه به بررسی دو مورد اول در میادین و توپونیمی‌های ورودی می‌پردازیم.

تصویرسازی مرتبط با بازنمایی «حملات موشکی به دزفول» در میادین و توپونیمی‌های یادبودی: بررسی میادین و توپونیمی‌های یادبودی واقع در ورودی‌های شهر، نشان‌دهنده این است که ۱۰ مورد از مهم‌ترین میادین و مکان‌های شهری در ورودی-های این شهر-از جمله دو پل بزرگ بر روی رودخانه دز و سه مورد از مهم‌ترین میادین شهری، یک بیمارستان، یک محله و بلوار- در

همان‌طور که در جدول (۹) مشاهده می‌کنید، میادین و توپونیمی‌های مرتبط با گفتمان دفاع مقدس، سه تصویر را از شهر ارائه می‌کنند:

- تصویرسازی مرتبط با بازنمایی «حملات موشکی به دزفول و مقاومت مردم» (۱۱ مورد)؛
- تصویرسازی مرتبط با بازنمایی «دزفول به‌عنوان شهر فرماندهان و نیروهای نخبه» (۱۸ مورد)؛
- تصویرسازی مرتبط با بازنمایی «دزفول به‌عنوان شهر شهیدپرور» (۲ مورد).

ارتباط با تصویرسازی از مضمون موشک‌باران دزفول هستند.

جدول ۱۰. میادین و توپونیمی‌های مرتبط با تصویرسازی «دزفول به‌عنوان شهر مقاوم»

نام ورودی	میادین و مکان‌ها	نام ورودی	میادین و مکان‌ها
پاسداران	بلوار مقاومت	بلوار شهدا	میدان چهارم خرداد
پاسداران	کوی مقاومت	چهارم خرداد	پل چهارم خرداد
شهدای ارتش	پل مقاومت	بلوار شهدا	مرکز معاینه فنی چهارم خرداد
شهدای ارتش	بیمارستان مقاومت	بلوار شهدا	باشگاه تیراندازی چهارم خرداد
بلوار شهدا	میدان آیت‌الله قاضی	پاسداران	میدان مقاومت

منبع: یافته‌های پژوهش

از این ۱۰ مورد، ۹ مورد مربوط به دو نام مقاومت و چهارم خرداد و یک مورد هم در ارتباط با آیت‌الله قاضی است که در ارتباط مستقیم با این شکل از تصویرسازی قرار دارد. هر سه این نام‌ها ازجمله مهم‌ترین نام‌های یادبودی واقع در چشم‌انداز شهری دزفول هستند؛ به‌گونه‌ای که در رده‌بندی پرتکرارترین نام‌های واقع در شهر دزفول، این سه نام در بین ۵ نام برتر شهر قرار می‌گیرند که نشان‌دهنده اهمیت فراوان آن‌ها نزد حاکمیت محلی است؛ چرا که هرچقدر این تکرار نام‌گذاری بیشتر باشد، نشان‌دهنده اهمیت نام و مضمون موردنظر برای حاکمیت محلی است.

جدول ۱۱. مهم‌ترین نام‌های مرتبط با تصویرسازی «دزفول به‌عنوان شهر

موشک‌ها»

میادین و مکان‌ها	تعداد تکرار در مکان‌های کلیت شهر	تکرار نام مکان‌های ورودی
چهارم خرداد	۱۳	۴
آیت‌الله قاضی	۱۰	۱
مقاومت	۹	۵

منبع: یافته‌های پژوهش

از مقاومت تا چهارم خرداد: بازنمایی موشک‌باران دزفول در قالب مضامین یادبودی و استعاره‌های شهری: مرحله نخست

بازنمایی مضمون موشک‌باران دزفول و شکل‌گیری استعاره مقاومت در شهر-متن دزفول به‌طورجدی با ایجاد میدان مقاومت در دروازه ورودی شوش به دزفول -بلوار پاسداران- در سال ۱۳۶۸ شکل گرفت. سپس محله و بلوار منتهی به این میدان هم به نام مقاومت نام‌گذاری شدند و خیابان‌های این محله نیز به نام خانواده‌های شهید موشکی نام‌گذاری گردید. البته پیش‌ازاین در بیلبردهای ورودی شهر و نیز بنای یادبودی با عنوان «دروازه پوکه»- طاق نصرتی متشکل از پوکه گلوله‌های توپ ۱۵۵ میلیمتری - شاهد شکل‌گیری این مضمون استعاری بودیم؛ اما با نام‌گذاری میدان مقاومت بود که برای نخستین بار، به بازنمایی موشک‌باران شهر در شهر-متن دزفول پرداخته شد (تصویر ۱۳). میدان مقاومت یا همان‌طور که بین مردم مشهور است «میدان موشک» در سال‌های بعدی تبدیل به شمایی برای به تصویر کشیدن موشک‌باران دزفول یا بازنمایی دزفول به‌عنوان «شهر مقاوم» شد. این بنای یادبود که موشکی عراقی آمریکایی -کناپه‌ای به همکاری ایالات‌متحده با عراق در جنگ را نشان می‌دهد، در سطح دلالت ضمنی به موشک‌باران دزفول در زمان جنگ ارجاع دارد؛ اما در سطح اسطوره‌ای، سعی در بازنمایی مقاومت این شهر و مردمش در برابر موشک‌باران دوران جنگ دارد. (سرائی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۸-۱۹).

تصویر ۱۴. یادمان الف دزفول در میدان آیت‌الله قاضی (منبع: سایت شهرداری دزفول)

تصویر ۱۳. میدان مقاومت، (منبع: سایت شهرداری دزفول)

تصویر ۱۵. یادمان جدید میدان چهارم خرداد (منبع: آرشیو نگارندگان)

بدین ترتیب دو مضمون استعاری مقاومت و چهارم خرداد و همچنین آیت‌الله قاضی تبدیل به برخی از مهم‌ترین و پرتکرارترین مضامین یادبودی در چشم‌انداز شهری دزفول و نام‌گذاری‌های شهری شدند. نکته جالب در این زمینه رابطه متقابل چشم‌انداز شهری و نام‌های یادبودی است. در مرحله اول زمینه و میراث محلی موجب تولید نام‌ها و مضامین یادبودی می‌شود. در مورد دزفول زمینه محلی موجب ایجاد نام‌گذاری میادین چهارم خرداد، مقاومت و... شد. در مرحله دوم این رابطه معکوس می‌شود و میادین موردنظر نام خود را به دیگر مکان‌های شهری قرض می‌دهند؛ امری که موجب انتشار مضامین یادبودی مختلف در چشم‌انداز شهری می‌شود.

بازنمایی دزفول به‌عنوان شهر فرماندهان و نیروهای نخبه در شهر-متن ورودی: در میان ۳۶ میدان و توپونیمی یادبودی مرتبط با گفتمان دفاع مقدس در ورودی‌های شهر، ۱۸ مورد (۵۰ درصد) به فرماندهان شهید، نیروهای نخبه و نقش کلیدی دزفول در جنگ مربوط می‌شوند. از این میان ۱۳ مورد، فرماندهان شهید دزفولی را نمایندگی کرده و ۵ مورد به نقش نیروهای نخبه و نقش کلیدی شهر در پیروزی‌های دوران جنگ اشاره دارند- مانند عملیات فتح‌المبین و پایگاه چهارم شکاری وحدتی که به‌عنوان نیروی واکنش سریع، نقش مهمی در دفاع هوایی از مرزهای کشور داشته است. در همین زمینه در جدول (۱۲) به بررسی میزان تکرار این نام‌ها در سایر مکان‌های شهری خواهیم پرداخت تا از این طریق به مهم‌ترین افراد و مضامین از نظر حاکمیت محلی پی ببریم.

مرحله دوم شکل‌گیری این تصویرسازی به اوایل دهه ۱۳۹۰ بازمی‌گردد. سال ۱۳۹۳ و به مناسبت چهارم‌خرداد، بنای یادبودی در میدان آیت‌الله قاضی با عنوان یادمان «چهارم خرداد» نصب می‌شود (تصویر ۱۴). در زمان جنگ به هنگام موشک‌باران، رادیوی عراق شهرهایی که بیشتر در معرض موشک‌باران قرار داشتند را با حروف الفبا، اعلام می‌کرد. غالباً، نخستین شهر اعلام‌شده، دزفول بود که به‌این ترتیب اعلام می‌شد: الف دزفول. با توجه به درج این عبارت بر روی یادمان فوق، این میدان و تندیس بین مردم با عنوان «الف دزفول» مشهور شد. در این تندیس، مفاهیم بسیاری به‌صورت نمادین کار شده است. از جمله دو سرو بزرگ ۱۸ متری و تندیس سه پرستو چسبیده به آنها در حال پرواز به آسمان؛ که استعاره‌ای از ایستادگی و آزادگی مردم باوجود موشک‌باران و تلفات انسانی هستند. در قسمت دیگر، آشیانه دو پرنده درون یک محراب قرار دارد که سه موشک به آن اصابت کرده است؛ این ترکیب سعی در ایجاد این تصور دارد که دزفول، شهری مذهبی بوده که در زمان جنگ تحت موشک‌باران شدید قرار گرفته‌اند؛ اما دلالت اصلی این میدان به ارتباط بین نام میدان و یادمان چهارم خرداد بازمی‌گردد که به‌منظور ایجاد ارتباط مستقیم بین استعاره مقاومت و تصویرسازی شهر مقاوم با آیت‌الله قاضی صورت گرفته است.

در آخرین مرحله، در سال ۱۳۹۶ یکی از میادین ورودی بلوار شهدا به نام «چهارم خرداد» نام‌گذاری می‌شود. در ۴ خرداد ۱۴۰۲ نیز یادمانی با مضمون مشابه میدان قاضی در این میدان نصب گردید که نشان‌دهنده محرابی - استعاره از دزفول به عنوان شهری مذهبی- است که موشکی به آن اصابت کرده است و همزمان تعدادی پرنده -استعاره از مردم آزاده دزفول- در حال پرواز یا عروج به سوی آسمان هستند (تصویر ۱۵).

جدول ۱۲. میزان تکرار مضامین و نام‌های مرتبط با تصویر «دزفول به‌عنوان شهر فرماندهان و نیروهای نخبه» در شهر- متن دزفول

میادین و معابر	تصویرات یا متون کلیدی	تکرار نام در کلیت شهر
فتح‌المبین	شهدات، ایثار، پیروزی بزرگ، عملیات فتح‌المبین	۹ مورد
شهید سوداگر	فرمانده ارشد، فرمانده دزفولی، نقش کلیدی دزفول در جنگ	۸ مورد
شهید صفویان	فرمانده دزفولی، شهید، گردان بلال، نقش کلیدی دزفول در جنگ	۳ مورد
شهید محمدی زاده	فرمانده دزفولی، نقش کلیدی دزفول در جنگ	۳ مورد
چهارم شکاری وحدتی	شکاری اف ۵، پایگاه وحدتی، نقش دزفول در دفاع از غرب کشور	۲ مورد

منبع: یافته‌های پژوهش

نام شهید سوداگر یکی از مهم‌ترین توپونیمی‌های یادبودی حاضر در ورودی‌های دزفول محسوب می‌شود. در سال‌های اخیر مکان‌های زیادی در شهر-متن دزفول به نام سردار سوداگر نام‌گذاری شده‌اند؛ به‌طوری‌که تاکنون ۸ مکان شهری شامل یکی از میداین ورودی، یک ورزشگاه، پردیس آموزشی-پژوهشی در دانشگاه آزاد، یک دبیرستان نمونه دولتی، تالار اجتماعات موزه دفاع مقدس، ورودی اصلی گلزار شهدای بهشت‌علی (تصویر ۱۶) و... به نام وی نام‌گذاری شده‌اند. همان‌طور که آذریاها در این رابطه عنوان کرده است تکرارپذیری یادبودهای خاص در متون مختلف شهر معیاری برای اهمیت تاریخی است که به آن‌ها اختصاص داده شده است. محبوبیت یک یادبود در شهر-متن، نشانگر جایگاه و شاخص شهرت است (آذریاها، ۲۰۰۹: ۴۴).

تصویر ۱۶. ورودی سردار سوداگر در گلزار شهدای بهشت‌علی (منبع: آرشیو نگارندگان)

علاوه بر این موارد، در سال‌های اخیر علاقه رو به رشدی در ارتباط با دو مضمون بازنمایانه دیگر در مورد نقش نیروهای نظامی این شهر در دوران جنگ به وجود آمده است. اولی در ارتباط «گردان خط شکن بلال» و دومی در ارتباط با «عملیات فتح‌المبین». گردان خط‌شکن بلال، یکی از مضامین موردعلاقه حاکمیت محلی و ازجمله مهم‌ترین گردان‌های لشکر ولی عصر خوزستان در دوران جنگ بوده است. این گردان در عملیات‌های مختلفی به‌عنوان نیروی خط شکن وارد عمل می‌شده است و بیش از ۴ هزار نفر نیروی اعزامی را از دزفول همراهی کرده که ۳۹۰ نفر در عملیات‌های مختلف به شهادت رسیدند» (خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۹۱). در سال‌های میانی دهه ۱۳۸۰، یکی از میداین مهم شهر به نام «شهدای گردان بلال» نام‌گذاری شد. همچنین یکی دیگر از میداین شهر به نام فرمانده گردان بلال یعنی «شهید صفویان» نام‌گذاری شده است. وی به‌عنوان فرمانده گردان بلال در دوران جنگ، ازجمله مهم‌ترین شخصیت‌های نظامی حاضر در بیلوردهای شهری و شهر-متن دزفول است.

در ارتباط با عملیات فتح‌المبین نیز همه‌ساله به‌وسیله مراسم‌ها و بیلوردهای یادبودی، سالروز این عملیات در شهر گرامی داشته می‌شود. دلیل این امر، نقش کلیدی تیپ ۷ مقاومت دزفول^۱ و تعداد شهدای بالای شهر در این عملیات می‌باشد؛ که آن را تبدیل به یکی از پرتلفات‌ترین عملیات‌ها برای دزفول کرد- ۱۴۶ شهید و صدها مجروح. مقامات شهری بلافاصله تصمیم به گرامیداشت این عملیات در شهر می‌گیرند. میدان یعقوب‌لیث به فتح‌المبین تغییر نام می‌دهد. یکی از بلوارهای ورودی نیز به نام فتح‌المبین نام‌گذاری می‌شود. در چنین شرایطی در سال‌های اخیر بحث‌های زیادی در محافل نظامی-سیاسی در ارتباط با این عملیات و نقش شهرهای مختلف در آن شکل‌گرفته است که باعث شده است که مدیران شهری دزفول نیز تلاش بیشتری برای تصویرسازی نقش دزفول در این عملیات داشته باشند. برای مثال در یکی از بیلوردهای ورودی اندیمشک به دزفول، دزفول به‌عنوان شهر «فاتحان فتح‌المبین» معرفی می‌شود که آشکارا به نقش این شهر در عملیات فتح‌المبین اشاره دارد.

در همین رابطه سرلشکر عبدالمحمد رئوفی فرمانده لشکر ۷ زرهی ولی عصر خوزستان در دوران جنگ و از فرماندهان ارشد فعلی سپاه پاسداران که خود زاده دزفول است در مراسمی به مناسبت گرامیداشت عملیات فتح‌المبین اظهار کرد:

«دشمن بعضی با تصرف غرب دزفول، علاوه بر حملات موشکی و هوایی، با توپخانه نیز شهر را زیر آتش داشت و به همین دلیل خواست و مطالبه مردم دزفول انجام عملیات در غرب این شهر به‌منظور دور کردن دشمنان بعضی بود. ... طی ۱۶ ماه نیروهای دزفول با اجرای عملیات دقیق شناسایی از ریزترین توانمندی دشمن آگاه بودند و این اشراف اطلاعاتی زمینه اجرای عملیات فتح‌المبین را فراهم کرد. همان‌گونه که انقلاب اسلامی بی‌نام امام شناخته نمی‌شود عملیات فتح‌المبین جز بانام دزفول شناخته نمی‌شود» (خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۴۰۲).

جایگاه شهروندان در چشم‌انداز یادبودی ورودی

یکی از ویژگی‌های ساخت چشم‌انداز یادبودی در شهرهای ایران، مشارکت حداقلی شهروندان در این فرایند است. فرایند موجود یادمان-سازی، ساختاری بالا به پایین و یک‌طرفه دارد. بر اساس بند ب ماده ۷ «دستورالعمل اجرایی آیین‌نامه نظارت بر نام‌گذاری شهرها، خیابان‌ها، اماکن و مؤسسات عمومی» و بند ۲۴ ماده ۷۱ قانون «تشکیلات، وظایف و انتخاب شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران» مصوب ۱۳۷۵، نام‌گذاری معابر، میداین، خیابان‌ها، کوچه و

۱. بعدها به «تیپ ۷ ولی عصر» تغییر نام داد که خود پایه و اساس لشکر ۷ ولی عصر خوزستان بود.

خصوصی، مالکیت عمومی دارد» (دانان و مک‌فارلند، ۱۹۹۷: ۲۱). در همین رابطه تیل عنوان می‌کند گروه‌ها و افراد ممکن است برای بازنمایی نسخه مدنظر خود از گذشته در محیط ساخته‌شده، رسانه‌ها و عرصه‌های قانونی با هم مبارزه یا مذاکره کنند (تیل، ۲۰۰۳: ۲۹۰). همان‌طور که لانگهورست و همکاران بیان می‌کنند «دولت‌ها به‌طور مستمر در تلاش برای ادعای اقتدار و مشروعیت، قدرت خود را اجرا می‌کنند. با این حال این امر بدون چالش نیست. چرا که یادمان‌ها می‌توانند محل مقاومت در برابر معانی باشند (لانگهورست و همکاران، ۲۰۰۸: ۱۶۷).

در واقع می‌توان گفت درحالی‌که حاکمیت محلی از نمادها و یادمان‌ها برای مشروعیت بخشی به قدرت خود استفاده می‌کنند، برخی دیگر از گروه‌ها، ممکن است در استفاده خود از فضا، چشم‌انداز یادبودی را به چالش کشیده و تلاش کنند تا آن را تضعیف یا دست‌کاری کنند یا مکان یادبودی جداگانه خود را ایجاد کنند. نمونه این مورد را می‌توان در یکی از میادین ورودی شهر به نام «فتح المبین» مشاهده نمود. این میدان در گذشته، یعقوب لیث^۱ داشت؛ اما پس از انقلاب و به‌منظور بزرگداشت شهدای دزفولی عملیات فتح المبین، تغییر نام داد. باوجود تغییر نام رسمی میدان، اما نام جدید هرگز تثبیت نشد و شهروندان، هنوز هم از نام یعقوب لیث برای نامیدن این میدان استفاده می‌کنند؛ اما در سال‌های اخیر، گروهی از فعالین مجازی خواهان برگزاری بزرگداشت سالانه یعقوب لیث در محل این میدان هستند. این مثال می‌تواند شاهدهی بر ساخت مکان‌های یادبودی جداگانه توسط شهروندان باشد.

یکدست‌سازی شهروندان متکثر در چشم‌انداز یادبودی ورودی: با توجه به تکثر فرهنگی و تفاوت‌های قابل‌توجه سیاسی-اجتماعی در شهر دزفول، بازنمایی این شهر به‌عنوان یک شهر مذهبی، ممکن است موجب نادیده گرفتن و حذف مصنوعی این تفاوت‌ها به‌وسیله سیاست‌های بازنمایی شود. به نظر می‌رسد، بازنمایی این شهر به‌صورت یک بافت همسان فرهنگی، نمی‌تواند تصویری واقعی از لایه‌های گوناگون فرهنگی-اجتماعی در این شهر را ارائه نماید. واقعیت این است که به‌سختی می‌توان تصویر یکدستی که در چشم‌انداز یادبودی شهر دزفول به نمایش گذاشته می‌شود را با واقعیت این شهر و لایه‌های اجتماعی مختلف آن تطبیق داد.

همان‌طور که میتان عنوان می‌کند مکان‌های یادبودی، می‌توانند به‌عنوان مکان‌های دوگانه وحدت و تفرقه عمل کنند؛ بنابراین، بعید است که همه افراد در یک جامعه یا در یک ملت از یادآوری جنبه خاصی از گذشته حمایت یکسانی داشته باشند. میتان علیه مفاهیم

کوی در حوزه شهری و تغییر نام آن‌ها توسط شورای اسلامی شهر انجام می‌شود. در شهر دزفول، این فرایند در یکی از کمیسیون‌های شورای شهر دزفول با عنوان «شورای نام‌گذاری»، متشکل از نمایندگان سازمان‌های مختلف انجام می‌شود. اعضای شورای نام‌گذاری در دزفول عبارت‌اند از: «نماینده دفتر امام‌جمعه، نماینده فرماندار، نماینده شهرداری، نماینده اداره ارشاد، نماینده بنیاد شهید، نماینده ستاد تبلیغات اسلامی، نماینده مرکز فرهنگی دفاع مقدس، نماینده اداره پست و همچنین دفتر انجمن دزفول شناسی و با ریاست یکی از اعضای شورای شهر». تمام مصوبات این شورا در صورت تصویب به شورای نظارت بر نام‌گذاری که در فرمانداری تشکیل می‌شود ارائه و در صورت تصویب شورای نظارت برای ساخت تابلو اقدام می‌شود. سایر سازمان‌ها و نهادهای مؤثر دیگر نیز ساختاری تقریباً مشابه دارند و نهادهایی دولتی و حاکمیتی محسوب می‌شوند. بنابراین در نظام تصمیم‌گیری فعلی، نه‌تنها عاملیتی برای شهروند فرض نشده، بلکه حق چندانی نیز برای آنان قائل نشده است.

چنین شرایطی، چشم‌انداز ورودی شهر دزفول را نیز به‌شدت متأثر کرده است؛ به‌نحوی‌که ساختار نشانه‌شناختی ورودی‌های این شهر همانند یک رسانه یک‌سویه، عموماً بیانگر منافع و انگیزه‌های حاکمیت است تا مردم. در نتیجه ما در ورودی‌های شهر دزفول، اثر چندانی از مردم، فرهنگ و تاریخ آنان را مشاهده نمی‌کنیم. برای مثال، میان نام‌گذاری معابر بافت تاریخی دزفول و آنچه امروز در ورودی‌های شهر انجام می‌شود، تفاوت‌های بنیادینی وجود دارد. نام‌های موجود در بافت تاریخی عموماً در ارتباط با تاریخ و فرهنگ محلی شهروندان هستند؛ اما نام‌ها و یادمان‌های واقع در ورودی‌های شهر عموماً نشانه‌هایی مرتبط با ساختار گفت‌وگویی حاکمیت ملی هستند. حتی یادمان‌های مرتبط با فرماندهان شهید و شخصیت‌های بومی، بیش از آنکه در راستای تاریخ و فرهنگ محلی باشند، بر همگامی و هماهنگی حاکمیت محلی با حاکمیت ملی و نقش این شهر در شکل‌گیری نظم سیاسی موجود تأکید دارند.

تلقی حاکمیت محلی در شهرهایی همانند دزفول بر مبنای نظریات سنتی ارتباطات شکل گرفته است؛ که بر آن اساس، هر پیامی یک فرستنده دارد که توسط گیرنده‌ای دریافت می‌شود. در نظریات سنتی، سکون و انفعال گیرنده، شرط اساسی است؛ یعنی اینکه پیام ارسالی توسط فرستنده، بدون مشکل و به‌طور کامل دریافت می‌شود؛ اما نظریات جدید، چنین برداشتی را رد می‌کنند. بر این اساس گیرنده یا مخاطب پیام علاوه بر اینکه ممکن است در برابر پیام ارسالی مقاومت کنند، خودشان نیز می‌توانند عاملیت را به دست گرفته و به نحوی در نقش ارسال‌کننده پیام ظاهر شوند. به همین دلیل است که دانان و مک‌فارلند عنوان می‌کنند که «چشم‌انداز برای همه‌کسانی که می‌توانند آن را ببینند در دسترس است و بنابراین به‌جای مالکیت

۱. پس از انقلاب، مجسمه یعقوب لیث برای سال‌ها به‌صورت ناخوشایندی در خیابان رها شده بود، به‌نحوی‌که مجسمه آسیب‌های فراوانی دیده بود؛ تا اینکه پس از جنگ در ناحیه‌ای دور از میدان یعقوب لیث نصب گردید.

تصویر ۱۷. تنها بیلورد مرتبط با زنان شهید شهر دزفول (منبع: آرشیو نگارندگان)

میدان کپو واقع در ورودی شمالی شهر - با وجود عدم ارتباط با زمینه گفتمانی مورد بررسی - یکی از بهترین مثال‌ها در این مورد می‌باشد. در سال ۱۳۹۹، دزفول از سوی وزارت میراث فرهنگی به‌عنوان شهر ملی کپوبافی معرفی می‌شود. به همین منظور، یکی از میادین ورودی شهر به نام «کپو» نام‌گذاری شد؛ در دی‌ماه سال ۱۴۰۰ برای تصویرسازی بهتر این مضمون، تصمیم به ساخت و نصب تندیس یک زن کپوباف در میانه این میدان گرفته می‌شود. در نتیجه، مجسمه‌ای با عنوان «نماد شهر ملی کپو» در این میدان مستقر گردید (تصویر ۱۸). نام‌گذاری این میدان به نام کپو، نوعی بازاریابی شهری با محوریت صنایع‌دستی می‌باشد؛ اما عنصر زنانه اصلی‌ترین پیام ارائه‌شده در این نماد بود. کپوبافی یک صنعت کاملاً زنانه است؛ بنابراین نام‌گذاری این میدان دلالت‌های ضمنی دیگری را نیز با خود به همراه دارد که بیشتر مربوط به بازنمایی زنان، کار زنانه و جایگاه آنان در این شهر است. با ساخت و استقرار مجسمه «زن کپوباف» برای اولین بار میدانی با هویت کاملاً زنانه در شهر دزفول متولد شد که در آن زنان کپوباف، به‌عنوان عنصر اصلی این صنعت موردستایش قرار گرفتند؛ اما پس از چند روز، مجسمه زن کپوباف به علت آنچه «ظاهر نامتعارف» خوانده شد و نیز به علت دلایل دیگری چون «کمرنگ بودن عنصر کپو در این المان»، جهت اصلاحات برچیده شد (خبرگزاری ایمنّا: ۱۴۰۰). در نهایت زن کپوباف به‌عنوان مهم‌ترین عنصر صنعت کپوبافی حذف‌شده و یک کپوی شمایل‌گونه بزرگ جایگزین آن شد (تصویر ۱۹)؛ بنابراین می‌توان استدلال کرد که زنان به دلایل محدودیت‌های فرهنگی و اجتماعی، از جمله محروم‌ترین و بی‌صداترین گروه اجتماعی در چشم‌انداز ورودی شهر دزفول محسوب می‌شوند.

جمعی هویت جمعی عنوان می‌کند: «با در نظر گرفتن جوامع به‌عنوان موجودیت‌های همگن، فرض بر این است که همه افراد در یک محل خاص، خواسته‌ها، نیازها و انتظارات یکسانی خواهند داشت؛ درحالی‌که برخی افراد ممکن است به این هویت ارائه‌شده احساس دلبستگی واضحی داشته باشند، اما برخی دیگر ممکن است چنین احساسی نداشته باشند» (میتان، ۲۰۰۱: ۲۴۰).

در زمینه مطالعاتی شهر دزفول، پژوهش سرائی و همکاران (۱۳۹۵) نشان‌دهنده یک بافت سیاسی-اجتماعی متکثر و متفاوت در این شهر است. نویسندگان در این پژوهش به این نتیجه رسیدند که در این شهر، میان تصویری که حاکمیت محلی ارائه می‌کند و آنچه شهروندان تصور می‌کنند تفاوت بسیاری وجود دارد و مردم، شهر و نشانه‌های آن را متفاوت با آنچه حاکمیت محلی ارائه می‌کند، تصور می‌کنند. همچنین در میان گروه‌های مختلف اجتماعی نیز تضادهای آشکاری در این رابطه وجود دارد که باعث به وجود آمدن یک بافت فرهنگی چندپاره شده است. در این میان متغیرهایی چون قومیت، جنسیت، سن، تحصیلات و... مهم‌ترین عوامل این تفاوت‌ها محسوب می‌شوند؛ اما در این پژوهش دو متغیر قومیت و جنسیت، نقشی کلیدی‌تر ایفا می‌کنند. به‌خصوص اینکه شهر دزفول از نظر قومیتی کاملاً دوپاره بوده و تفاوت‌ها و تضادهای زیادی میان دو گروه که به اصطلاح دزفولی و بختیاری نامیده می‌شوند، وجود دارد. با وجود چنین تفاوت‌های فاحشی، تصویر بازنمایی شده در چشم‌انداز ورودی دزفول، این شهر را همانند موجودیتی یکدست و با حداقل تفاوت نشان می‌دهد. در این پژوهش، برخی گروه‌های اجتماعی، دزفول را شهری تاریخی و برخی دیگر مذهبی تصور می‌کنند؛ اما در ارتباط با گفتمان دفاع مقدس که اصلی‌ترین تصویر ارائه‌شده در چشم‌انداز ورودی شهر است، تفاوت شدیدی میان تصور شهروندان و حاکمیت محلی وجود دارد.

جنسیت و بازنمایی گفتمان دفاع مقدس: موضوع دیگر در این زمینه، جایگاه زنان در بازنمایی گفتمان دفاع مقدس در چشم‌انداز ورودی است. در شهر دزفول ۴۱۴ شهید زن وجود دارد که ۱۷ درصد از شهدای دزفول را تشکیل می‌دهند؛ اما سهم آنان از بیلورد یادبودی مورد بررسی، تنها یک مورد است که در ورودی جنوبی شهر قرار دارد (تصویر ۱۷). در سایر زمینه‌ها هم تفاوت چندانی وجود ندارد. از هشتاد میدان و صدها خیابان شهر دزفول تنها دو میدان به نام‌های «شهدای زن» و «عصمت پورانوری» وجود دارد. ضمن اینکه این ۲ میدان نیز میادین بسیار کوچک و کم‌اهمیتی هستند که در مناطق کم‌رفت‌وآمد و نه‌چندان مهم جانمایی شده‌اند؛ بنابراین در روایت مرتبط با شهدا و قهرمانان جنگ، زنان از جمله گروه‌های محروم و در سایه محسوب می‌شوند که سهم چندانی در چشم‌انداز ورودی شهر دزفول ندارند.

تصویر ۱۸. مجسمه زن کپوباف در میدان کپو (منبع: آرشیو نگارندگان) **تصویر ۱۹.** بنای جایگزین شده به جای مجسمه زن کپوباف (منبع: آرشیو نگارندگان)

بحث و نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش به دنبال تحلیل بازنمایانه گفتمان دفاع مقدس در چشم‌انداز ورودی‌های دزفول و نقش حاکمیت محلی در ایجاد یک چشم‌انداز ورودی طراحی‌شده و هدفمند است. در بررسی‌های به‌عمل‌آمده در ورودی‌های دزفول، نشانه‌های یادبودی متعددی را شناسایی شد. برای جلوگیری از تحلیل پراکنده و همچنین نظام‌مند کردن این نشانه‌ها آن‌ها را در چهار دسته، گروه‌بندی شد: بیلبردهای ورودی، بیلبردهای یادبودی، میدان‌ها و توپونیمی‌های یادبودی. تمامی این موارد را از نظر گفتمان‌های حاکم بر آن‌ها و نیز انواع تصویرسازی‌های ارائه‌شده مورد بررسی قرار گرفت. بر این اساس، در چشم‌انداز ورودی-های دزفول، ۳ گفتمان عمده شناسایی شد که عبارت‌اند از: گفتمان دفاع مقدس، مذهبی (شامل دو گفتمان مذهبی-شیعی و روحانیت) و گفتمان تاریخی. این سه گفتمان [در کنار برخی گفتمان‌های نوظهور مانند مقاومت فرامرزی]، «ساختمان نمادین شهر دزفول» را تشکیل می‌دهند. از میان آن‌ها، گفتمان دفاع مقدس، به شکلی قاطعانه چشم‌انداز شهری دزفول را تحت سلطه خود قرار داده است. می‌توان گفت رویکرد کلی در زمینه بازنمایی گفتمان دفاع مقدس در چشم‌انداز ورودی دزفول، تطبیق هویت و مفاهیم محلی، ارزش‌ها و مفاهیم حاکمیتی و ملی است. کلیت چشم‌انداز شهری دزفول سعی در بازنمایی فرهنگ، ارزش‌ها و شخصیت‌های محلی و بومی در چارچوب گفتمان‌ها و ارزش‌های کلی حاکمیتی دارد. نشانه‌ها و نمادهای محلی مشترک، نقش بسیار مهمی در ایجاد هویت جمعی و عینیت‌بخشی به آن در فضای شهری دارند. هویت جمعی توسط نمادها و بازنمایی‌های مشترک ساخته و تجربه می‌شود و برای اینکه از نظر اجتماعی موجب همذات‌پنداری جمعی شود، باید از نظر فرهنگی مشترک باشد. بر همین اساس میدان‌ها، توپونیمی‌های یادبودی و بیلبردهای مرتبط با گفتمان دفاع مقدس در چشم‌انداز ورودی دزفول، به شکلی زمینه‌مند شده، مشغول به نوعی تصویرسازی از نقش و جایگاه دزفول در یکی از

مهم‌ترین وقایع تاریخ معاصر ایران یعنی جنگ ۸ ساله هستند و حاکمیت محلی، به‌منظور تصویرسازی نقش دزفول در این گفتمان، دست به بومی‌سازی آن زده است. در این تصویرسازی، همه نشانه‌ها و نمادهای مرتبط با میراث دفاع مقدس در چارچوب یک روایت اسطوره‌شناختی از نقش دزفول در زمان جنگ ارائه می‌گردد. تصویرسازی مرتبط با گفتمان دفاع مقدس در چشم‌انداز ورودی شهر دزفول، با ۲ رویکرد ملموس‌تر ارائه‌شده است که عبارت‌اند از:

الف) تصویرسازی مرتبط با بازنمایی «حملات موشکی به دزفول و مقاومت مردم»

- تصویرسازی مرتبط با موشک‌باران شهر در دوره جنگ، تصویر غالب ارائه‌شده در بیلبردهای ورودی شهر است؛

- پایتخت مقاومت ایران، اصلی‌ترین لقب شهر در بیلبردهای ورودی شهر است و می‌توان به آن به چشم یک بازاریابی سیاسی-ایدئولوژیک نگاه کرد که متفاوت با شعارهای تبلیغاتی موجود در بازاریابی اقتصادمحور جهان توسعه‌یافته است؛

- نقش محوری موشک در نمادهای مختلف مرتبط با تصویرسازی جنگ؛

- نقش محوری میدان مقاومت و تندیس آن در اکثر نمادهای مرتبط با دفاع مقدس؛

- چهارم خرداد و مقاومت، پرتکرارترین مضامین موجود در توپونیمی‌های یادبودی گفتمان دفاع مقدس در شهر-متن دزفول هستند؛

- یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های این تصویرسازی، زبان استعاری و اسطوره‌شناختی است؛

- روایت حماسی و زیباشناختی از موشک‌باران و حذف جنبه‌های خشن آن؛

- نادیده گرفتن زخم جسمی و روحی ناشی از آن حملات موشکی؛

- جایگاه برجسته شهید سوداگر و عملیات فتح المبین در شهر- متن و تصویرسازی شهری در دزفول؛

- درمجموع هدف از تصویرسازی دزفول به‌عنوان «شهر فرماندهان و نیروهای نخبه»، بازنمایی دزفول به‌عنوان شهری است که نقش بسیار مهمی در جنگ داشته است؛ این نقش به سه شکل ارائه شده است: در ارتباط با فرماندهان برجسته دوران جنگ؛ در ارتباط با نیروهای نخبه‌ای که در سخت‌ترین عملیات شرکت می‌کردند؛ ۳- و نقش نیروهای این شهر در وظایف بسیار مهم.

رویکرد حاضر نشان می‌دهد که چگونه میراث مرتبط با گفتمان دفاع مقدس، به‌طور فزاینده‌ای به‌عنوان منابع اصلی دلالت در ورودی‌های شهر بسیج می‌شوند. در این زمینه، دزفول و شهرهای همسایه در رقابت نمادین با یکدیگر دست به‌نوعی بازاریابی سیاسی-ایدئولوژیک می‌زنند تا نقش خود را در گفتمان حاکم و حوادث کلیدی مرتبط به آن، به شکلی مهم‌تر و کلیدی‌تر نشان دهند. چشم‌انداز ورودی دزفول همانند متنی است که توسط گروه‌های مختلف قدرت محلی نوشته شده است. در نتیجه چشم‌انداز موجود، چشم‌انداز بازنمایی شده است که در آن گروه‌های غالب و بازیگران اجتماعی در نوشتن و تصویرسازی ورودی‌های شهر، از گفتمان‌ها، اسطوره‌ها، ایدئولوژی‌های موردنظر خود استفاده می‌کنند، آن‌ها، ورودی‌های شهر را با توجه به ارزش‌های حاکم بر جهان ذهنی خود کدگذاری کرده و در نتیجه ورودی‌ها و همچنین کلیت چشم‌انداز شهری را در چارچوب روایت‌های موردنظر خود شکل می‌دهند. اقتدار سیاسی و هژمونی فرهنگی برخی گروه‌ها در شهرها نتیجه این فرایند است. باوجود چنین شرایطی نمی‌توان، ساختار حاکم بر چشم‌انداز ورودی را، همانند رسانه‌ای یک‌سویه تلقی نمود؛ چراکه شهروندان متکثر و متفاوت، می‌توانند برداشت‌ها و کنش‌های نمادین متفاوتی را رقم‌زده و جریان ارسال پیام را با اختلال مواجه کنند. ضمن اینکه شهروندان ممکن است تحت شرایطی در نقش فرستنده پیام نیز ظاهر شده و هژمونی حاکمیت محلی را به چالش بکشند.

References

- Azaryahu, M. (1986). "Street Names and Political Identity." *Journal of Contemporary History*, 21(4): 581-604, <https://doi.org/10.1177/002200948602100405>
- Azaryahu, M. (1990). "Renaming the Past: Changes in 'City Text' in Germany and Austria, 1945-1947." *History and Memory*, 2(2): 32-53.
- Azaryahu, M. (1996) "The Power of Commemorative Street Names" *Environment and Planning*, 14(3): 311-330, <https://doi.org/10.1068/d140311>

- نقش بسیار کم‌رنگ قربانیان موشک‌باران در نام‌گذاری‌ها و تصویرسازی‌ها؛
- تصویرسازی مرتبط با موشک‌باران دزفول، ویژگی اصلی بازنمایی گفتمان دفاع مقدس در چشم‌انداز شهری دزفول است؛
- نام آیت‌الله قاضی در متون مختلف یادبودی، با گفتمان دفاع مقدس و تصویر شهر مقاوم گره‌خورده است.
- (ب) تصویرسازی مرتبط با بازنمایی «دزفول به‌عنوان شهر فرماندهان و نیروهای نخبه»
- اکثر بیلبردهای مرتبط با این تصویر، پس از سال ۱۳۷۹ و در نتیجه کنگره سرداران و ۲۳ هزار شهید خوزستان نصب شدند؛
- تأکید بر خاستگاه دزفولی فرماندهان مهم دوران جنگ؛
- هدف از انتخاب نام‌های فرماندهان برجسته دزفولی، تأکید بر نقش کلیدی دزفول در دوران جنگ است؛
- تأکید بر جایگاه برتر این شهر در برابر شهرهای رقیب در روایت تاریخ جنگ؛
- میدان‌ها و معابر مربوط به این تصویرسازی، غالباً از مهم‌ترین میدان‌ها و معابر دزفول محسوب می‌شوند؛
- بین گروه‌های اجتماعی، فرماندهان شهید بومی، دارای بیشترین فراوانی در شهر-متن و بیلبردهای یادبودی هستند؛ که حاکی از این است که از نظر حاکمیت محلی، آن‌ها دارای بیشترین شایستگی برای موردستایش قرار گرفته در چشم‌انداز شهری هستند.
- «بلوار سرداران شهید» هم از جنبه کارکردی و هم از جنبه نمادین مهم‌ترین ورودی دزفول محسوب می‌شود. این بلوار که دارای بالاترین تراکم بیلبردها، میدان‌ها و توپونیمی‌های یادبودی است، در درجه اول به‌منظور بزرگداشت ۳۷ تن از فرماندهان شهید دزفولی نام‌گذاری شده است و در درجه دوم در خدمت بازنمایی نقش کلیدی دزفول در دوران جنگ قرار دارد؛

- Azaryahu, M. (1997). "German Reunification and the Politics of Street Names: The Case of East Berlin." *Political Geography*, 16(6): 479-493, [https://doi.org/10.1016/S0962-6298\(96\)00053-4](https://doi.org/10.1016/S0962-6298(96)00053-4)
- Azaryahu, M. (2009). "Street Names and Iconography." In R. Kitchin and N. Thrift (Eds.), *International Encyclopedia of Human Geography* (pp. 460-466). Oxford: Elsevier, DOI:10.1016/B978-008044910-4.00393-X
- Azaryahu, M. and Kook, R. (2002). "Mapping the Nation: Street Names and Arab-Palestinian Identity: Three Case Studies."

- Nations and Nationalism, 8(2): 195–213.
<https://doi.org/10.1111/1469-8219.00046>
- Cosgrove, D. (1984) *Social Formation and Symbolic Landscape*. Beckenham, Kent: Croom Helm.
- Czepczyński, M (2008), *Cultural Landscapes of Post-Socialist Cities: Representation of Powers and Needs*, London, Ashgate, <https://doi.org/10.4324/9781315575315>
- Domosh, Mona. (1992) *URBAN IMAGERY*, *Urban Geography*, 13,5, pp. 475-480. <https://doi.org/10.2747/0272-3638.13.5.475>
- Donnan, H. and McFarland, G. (eds) (1997), *Culture and Policy in Northern Ireland* (Belfast: Institute of Irish Studies, Queen's University Belfast). DOI:10.1525/aa.1999.101.2.449
- Duncan, J. (1987), Review of urban imagery: urban semiotics, *Urban Geography*, 8:5, 473-483
- Duncan, J. (2000) 'Representation', in R.J. Johnston, D. Gregory, G. Pratt and M. Watts (eds) (2000) *The Dictionary of Human Geography*, Blackwell: Oxford, 703–5.
- Entrikin, J.N. (1991). *The Betweenness of Place: Towards a Geography of Modernity*. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.
- Ferguson, P. (1988). "Reading City Streets." *The French Review*, 61(3): 386–397.
- Gibson, C. Waite, G. (2009). Cultural turn. In: Kitchin, R, Thrift, N. (Eds.), *International Encyclopedia of Human Geography*. Elsevier, pp. 411–424. <https://doi.org/10.1016/B978-008044910-4.00932-9>
- Gottdiener M, (1986), "Culture, Ideology, and the Sign of the City, in *The City and the Sign* Eds. M. Gottdiener, A. Lagopoulos, (Columbia University Press, New York)
- Gottdiener, M. Lagopoulos, A (1986), *Introduction to Urban Socio-Semiotics*, In *The City and the Sign* Eds. M. Gottdiener, A. Lagopoulos, Columbia University Press, New York
- Hoelscher, S. (2020). *Landscape Iconography*. In: Kitchin, R., Thrift, N. (Eds.), *International Encyclopedia of Human Geography*, 2nd edition, Elsevier, pp. 113–119. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-102295-5.10198-2>
- Imna news agency (1400), unusual appearance of a statue in Dezful, <https://www.imna.ir/news/544385/> (In Persian)
- Ismail, Alice Sabrina and Erna Nuralia Zhaharin. (2017), *Built Form Properties as Sign and Symbols of Patron Political Ideology*, *Jurnal Kejuruteraan* 29(2), Pages 87-96
- Light, D., Nicolae, I., and Suditu, B. (2002). "Toponymy and the Communist City: Street Names in Bucharest, 1948–1965." *GeoJournal*, 56(2): 135–144. DOI:10.1023/A:1022469601470
- Longhurst, D, Smith, G, Bagnall, G, Crawford, G, Ogborn, M, (eds) (2008), *Introducing CULTURAL STUDIES*, Second edition, London, Routledge, <https://doi.org/10.4324/9781315690070>
- Mahdipour, Manouchehr (2013), *Dezful Martyrs' Guide: Comprehensive Encyclopaedia of Martyrs Buried in Dezful, Tehran, Nilofran*. (In Persian)
- Meethan, K. (2001), *Tourism in Global Society, Place, Culture, Consumption* (Basingstoke: Palgrave) DOI:10.1016/S0160-7383(01)00097-4
- Mehr news agency (2018), *Dezful from the city of Hazar Moshet to Baladal al-Sawarikh*, <https://www.mehrnews.com/news/4625160> (In Persian)
- Millington, Nate (2020) *Urban Representation*. In: Kitchin, R., Thrift, N. (Eds.), *International Encyclopedia of Human Geography*, Second edition, Elsevier, pp. 111–118. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-102295-5.10351-8>
- Mitchell, D. (2008) "California: The Beautiful and the Damned" In Oakes, T and Price. P, *The Cultural Geography, Reader*, London: Routledge. pp 160-164, <https://doi.org/10.4324/9780203931950>
- Mitchell, W.J.T (2008), *Imperial Landscape*, In Oakes, T and Price. P, *The Cultural*

- Geography, Reader, London: Routledge. pp 165-170,
<https://doi.org/10.4324/9780203931950>
- Philo, C., (2009). Cultural turn. In: Kitchin, R., Thrift, N. (Eds.), International Encyclopedia of Human Geography. Elsevier, pp. 442-450.
<https://doi.org/10.1016/B978-008044910-4.00147-4>
- Rose-Redwood, R. and Kim, S (2020). Street Naming and Power. In: Kitchin, R., Thrift, N. (Eds.), International Encyclopedia of Human Geography, Second edition, Elsevier, pp. 55-60.
<https://doi.org/10.1016/B978-0-08-102295-5.10868-6>
- Šakaja, L. and Stanić, J (2011) "Other(ing) Self(portraying)Negotiating: The Spatial Codification of Values in Zagreb's City-Text." Cultural Geographies, 18(4):495-516,
<https://doi.org/10.1177/1474474011414636>
- Sarai, Mohammad Hossein, Reza Ahmadi and Yaqub Moradi (2016), Imagine citizens' perceptions of the city of Dezful with an emphasis on the semiotic and social factors governing the city, Journal: Cultural society research, Volume: 7, Number: 1, Pages 97-124, (In Persian)
- Till, K. (2003). "Places of Memory." In J. Agnew, K. Mitchell, and G. Toal (Eds.), A Companion to Political Geography (pp. 289-301). Oxford: Blackwell,
<https://doi.org/10.1002/9780470998946.ch19>
- Till, K. (2004). "Political Landscapes." In A Companion to Cultural Geography by James Duncan, Nuala Johnson, Richard Schein, Blackwell Publishing, DOI:10.1002/9780470996515

